

ΛΕΣΒΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟ
ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΜΥΤΙΛΗΝΗ ΟΚΤΩΒΡΗΣ 1944

ΤΕΥΧΟΣ ΕΚΤΟ

Η ΛΕΥΤΕΡΙΑ ΤΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

Υστερα απ' τούς σκληρούς αγώνες του Έλληνικού λαού και την εξασφάλιση της λεφτεριάς του έβαλαν μερικοί για ιδανικό τους την προμεταξική λεφτεριά της σκέψης.

Ποιά όμως ήταν αυτή η προμεταξική λεφτεριά της σκέψης; Πότε ο λαός μας είχε την δυνατότητα να εκδηλώσει ελεύθερα την σκέψη του και να αναπτύξει το πνεύμα του; Πώς ήταν δυνατό να σκεφτεί ελεύθερα ο πολίτης, αφού το σχολειό τον κρατούσε μακριά από τον άνοιχτον ορίζοντα της μόρφωσης και του θόλωνε το μυαλό με τις πιο εγκληματικές προλήψεις;

Είνε γνωστό πώς μπορούσε να δει τα προοδευτικά κινήμα-

ταντούσε πνευματικά ανάπηρος. Μέσα σ' ένα στενό και στάσιμο πεδίο, που'χε όλα τα γνωρίσματα μιας ύπουλης διαστρέβλωσης της αγωγής έβλεπε μοιρολατρικά τη ζωή. Μέσα σε μια κοινωνική παραζάλη και άποτελμάτωση, όπου ο Τύπος ήταν εξασθεμένος από το κεφάλαιο, ή δημόσια σκέψη διαμορφώνονταν σύμφωνα με τα συμφέροντα των απόκρυφων και άπληστον τράστ. Η πονηρή και υστερόβουλη σκέψη, που πήγαζε από τον στενό οικονομικό υπολογισμό, εξουθένωνε το πνεύμα και περιόριζε τις φρεσούγες της σκέψης ίσαμε τα σημεία που'θελε αυτή για όφελός της.

Είνε γνωστή ή δράση και του μεταξικού κράτους με το ρετσινόλαδο και του προμεταξικού με τα αντιφατικά νομοθετήματά του ιελευθερία με

ιδιώνυμο). Τόσο στην μία, όσο και στην άλλη περίπτωση κατόρθωναν να φτάνουνε «ψηλά» μόνον εκείνοι που δέχονταν να κάνουν τα στραβά μάτια στους «μεγάλους».

Ποτέ δεν είδε ο τόπος μια σοβαρή και ειλικρινή αναμορφωτική προσπάθεια. Το «κράτος του χωροφύλακα» χτυπούσε κάθε τόσο το διανοούμενο επίσημα και φανερά, σβήνοντας παντού τη φλόγα, που σελάγιζε εδώ και κει μες στα πνευματικά σκοτάδια. Έλευθερία σκέψης σε μια εποχή που για να κρατηθεί κανείς στα πόδια του έπρεπε να δοθεί όλοψυχα στο κόμμα που λάχαινε να κυβερνά τη χώρα! Έλευθερία σκέψης και σ' ένα κα-

Με τον αγώνα που ανέλαβαν το ΕΑΜ και ή ΕΠΟΝ για το ξεσκλάβωμα των Έλλήνων χαρίζουν τώρα σε όλους τούς πνευματικούς μας ανθρώπους την δυνατότητα να δια φωτίσουν τον λαό και να σκορπίσουν τα σκοτάδια της άμορφωσιάς και των προλήψεων, μεσ' στα όποια δρούσε ή συμμορία των έκμεταλλευτών. Τα «Λεσβιακά Γράμματα» δέν πρόκειται να έκφράζουν τις επίσημες απόψεις καμμιάς Οργάνωσης. Φιλοδοξούν να είνε το όργανο όλων των ντόπιων διανοουμένων που θά είνε πρόθυμοι να συντελέσουν στο ξύπνημα εκείνων που ο φασισμός ζήτησε να καταστήσει πνευματικά ανάπηρους.

τα της ανθρωπότητας ο καθένας. Μέσα σε μιάν ακατάπαυτη προσπάθεια των υπεύθυνων της Παιδείας ο άνθρωπος κα-

FROM THE 'WAR-SONG OF THE GREEKS,,

Του BARRY CORNWALL

Who are they that now bid us
[be slaves?
They are foes to the good and
[the free;
Go bid them first fetter the
[might of the waves;
The sea may be conquered-but we
Have spirits untameable still,
And the strength to be free,-and
[the will,

— Ποιοί είν' αυτοί που τώρα
[μας καλούν να γίνουμε σκλάβοι;
— Είν' οι έχθροι της αρετής και
[της λεφτεριάς.
— Πές τους ν' άλυσοδέσουν πρώ-
[τα την δύναμη των κυμάτων.
ή θάλασσα μπορεί να κατακτηθεί
[—μα έμεις
έχουμε ακόμα καρδιά άδάμαστη
και για την λεφτεριά όλη την δύ-
[ναμη και την θέληση.

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ :

ROMAIN ROLLAN : 'Ο ρόλος του συγγραφέα στη σημερινή κοινωνία. (Μετάφρ. Ν. ΚΑΜΑΡΙΩΤΗ).

B. ΑΡΧΟΝΤΙΔΗ : 'Η διαλεκτική μέθοδο του Χέγγελ.

M. ΙΛΛΙΝ : Περι... ανέμων και υδάτων. (Μετάφρ. Ν. ΣΩΤΗΡΑΚΗ).

A. Γ. : Το πολυτεχνικό σχολείο.

ΘΑΝΟΥ ΒΕΝΙΔΗ : 'Η γρηή του κάστρου. (Διήγημα).

ΓΙΑΝΝΗ ΧΑΤΖΗΓΩΑΝΝΟΥ : Πώς θά είνε οι μεταπολεμικές πόλεις.

TAKH X' ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ : 'Ελευθερία. (Ποίημα).

ΔΗΜ. ΣΑΡΑΝΤΑΚΟΥ : 'Η φωνή της πατρίδας. (ποίημα).

M. ΑΥΓΕΡΗ : 'Ο ουρρεαλισμός.

R. KIPLING : 'Αν... (Ποίημα).

θεστώς αδιάντροπης τυραννίας που φρονιμάτιζε το παιδί στον φασισμό κάνοντας άτροφικό το όργανο της σκέψης του! Έ-

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΣΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ROMAIN ROLLAND (1)

Το πρώτο ζήτημα, που πρέπει να εξεταστεί, όταν μιλάμε για το ρόλο του συγγραφέα, είναι ο προσδιορισμός των τωρινών συνθηκών όπου είναι υποχρεωμένος να ζήσει, να δράσει και να δημιουργήσει.

Γιατί είναι πολύ εύκολη κι' ολότελα μάταιη η συζήτηση αφηρημένα για τον ένα ή τον άλλο καλλιτέχνη, σε συνθήκες το ίδιο αφηρημένες για την τέχνη καθαυτή, την αξιοπρέπεια και τις υποχρεώσεις της. Ο πνευματικός αυτός βυζαντινισμός είναι το ίδιο άτοπος, το ίδιο απροσάρμοστος προς τα

λευθερία σκέψης τότε που κρατιούνταν μακριά από κάθε σημαντική θέση όλοι όσοι τολμούσαν να λένε ή να γράφουν την αλήθεια! Μόνο εκείνοι που κατορθώναν να συμβιάσουν τη «συνείδησή» τους με το πρόστυχο περιβάλλον των εκμεταλλευτών ήταν πάντα οι άνθρωποι που πετύχαιναν θέση μέσα στην κοινωνία. Ήταν αυτοί που αδιάντροπα εκήρυτταν σαν οδηγητές μεγάλοι της ζωής πως η πρόοδος της Επιστήμης έβλαψε τον άνθρωπο. Ένας από τους σεβαστούς μας Γυμνασιάρχες βγάζοντας πριν από χρόνια τον πανηγυρικό στη γιορτή των Γραμμάτων ξεμυστερεύτηκε τη θλιβερή αλήθεια, πως οι πνευματικοί άνθρωποι της χώρας μας αναγκάζονται να συμβιάζουν τη συνείδησή τους με τα ασυμβίβαστα και πως μόνο ο τύπος του ραγιά είναι ανεκτός μέσα στην κοινωνία μας. Οι άβγαλτοι πνευματικοί νεοσσοί του νησιού μας που ζητούσαν καθοδήγηση, έπερναν πάντα σαν πιο πολύτιμη συμβουλή τα λόγια: «Νά κάνι τ' γρουνιού του νου».

Νά το μεγάλο μυστικό με το οποίο στερέωναν τη θέση τους όλοι αυτοί που είχαν κάθε συμφέρο να μένει κοιμισμένος ο λαός.

Αυτή τη λευτεριά της σκέψης ζητούν τώρα να μας ξαναφέρουν οι φεουδάρχες μας.

Μα, εμείς δεν είμαστε σύμ-

πράγματα, όπως οι συζητήσεις για το γένος των αγγέλων κατά την πολιορκία του Βυζαντίου.

Το Βυζάντιο είναι πάλι πολιορκημένο. Ο πολιτισμός ολόκληρος, ή ανθρωπότητα, είναι σε μια κατάσταση βίαιης μετατροπής, σε κατάσταση πολέμου. Το αληθινό ζήτημα λοιπόν που μας έχει τεθεί είναι αυτό: Για το ρόλο του καλλιτέχνη σε μια κοινωνία εμπόλεμη.

Θα μου επιτρέψετε να το χειρισθώ ειδικά, από την πλευρά μου, σε συγγραφέας, αφού το γράψιμο είναι η δουλειά μου.

Η μοίρα μας μας έκαμε να γεννηθούμε στη καρδιά ενός μεγάλου αγώνα. Δε μας επιτρέψετε να αποτραβηχτούμε από τη μάχη.

Έδω κιόλας γίνεται ανάμεσά μας ένα πρώτο ξεχώρισμα. Οι περισσότεροι από τους καλλιτέχνες αποσύρονται κυριολεκτικά από τη μάχη.

Φτιάχνουν μάλιστα, για να δικαιολογηθούν, ένα νόμο για το περήφανο πνεύμα, μια αποστολή της τέχνης (παρμένη από ποιόν;) που τους παρέχει το προνόμιο να αποχωρήσουν.

Οι καλές δικαιολογίες δεν τους λείπουν. Κανένας δεν τους αμφισβητά, όχι μόνον το δικαίωμα, αλλά και το καθήκον, για κάθε αληθινό καλλιτέχνη, να συγκεντρώνεται στην έσωτερική του περιοχή (και θα ξαναγυρίσω σε λίγο προκειμένου για τους σοβιετικούς συγγραφείς). Μα κείνο, για το ό-

φωνοι με την καλόβολη ιδέα τους ότι «η ιστορία επαναλαμβάνεται». Η «Διαλεκτική» που φώτισε το δρόμο της Επιστήμης έχει πείσει όλους ότι η ιστορία δεν επαναλαμβάνεται και ότι η πρόοδος της Ανθρωπότητας εξασφαλίζεται μόνο με τον αγώνα. Ο Λαός δεν πρόκειται να ξανακάνει ποτέ πιά του γουρουνιού το νου, για να ανέχεται τη δράση των εκμεταλλευτών, αν θελήσουν να μας ξεγελάσουν την κρίσιμη τούτη στιγμή με το ψευτοσύνθημα της προμεταξικής λευτεριάς της σκέψης.

ποιο πρόκειται, δεν είναι να εγκατασταθεί κανείς εκεί όριστικά για να μη ξαναβγει, εγωϊστικά μανταλωμένος και προφυλαγμένος· του φτάνει μόνο να αντλεί από κει καινούργιες ενέργειες, για να ξαναγυρίζει ύστερα μέσα στη δράση.

Λοιπόν, αυτό ακριβώς είναι εκείνο που η τεράστια πλειοψηφία των σημερινών καλλιτεχνών στη Δύση, ζητούν με όλα τα μέσα, με κάθε πρόφαση, να ξεφύγουν. Η ανεξαρτησία του πνεύματος! η αισθητική! η αξιοπρέπεια του συγγραφέα! η αιώνια τέχνη! η τέχνη καθ' εαυτή! όλες οι πιπίλιστρες της δαλικότητας που κοκεταρίζεται με τις άλυσίδες της (2) μπαίνουν στο παιχνίδι.

Στην πραγματικότητα τα έννεα δέκατα από τους καλλιτέχνες φοβούνται. Φοβούνται τη δράση, φοβούνται την επανάσταση, φοβούνται τις μετατροπές που βλέπουν πως έρχονται. Γιατί τις βλέπουν καλύτερα από τον καθένα. Όπως το έχω γράψει σε ένα δοκίμιο με τίτλο «Λένιν: η τέχνη και η δράση» (πρόσφ. 15 Γενάρη 1934): «Οι καλλιτέχνες που μέσα τους αντηχούν πιο έντατικά, παρά στους άλλους ανθρώπους οι δονήσεις των γεγονότων, σαν εξαντλημένοι από την ύπνωσή τους ξεφεύγουν από τις συνέπειες και περνούν εννιά φορές στις δέκα, στην αντίδραση. Είδαν το λάκκο, το βάραθρο που πρέπει να πηδήσουν. Μα από την θέα αυτή πάθανε ίλιγγο και τα γόνατά τους κοπήκαν. Για να ξαναβρούν τη λεπτή τους ισορροπία που κλονίσθηκε, αναδιπλώνονται προς τα πίσω, έξω από το κύμα που συνεπαίρνει την εποχή, μέσα στην αστική τάξη που τους εξασφαλίζει ενάντια σε κείνο που είδαν και δε θέλουν να δουν».

Και καθώς μυστικά δεν είναι περήφανοι στην όπισθοδρομηση αυτή, παίρνουν τη ρεβάνς για το κώλυμά τους, που μοιάζει τίναγμα καραβίδας με χιύπημα της ούρας της. επιδεικνύοντας στον αισθητισμό ένα επαναστατισμό του πνεύματος

πού δὲν κινδυνεύει καθόλου νὰ ἀνησυχήσει τὴν κοινωνικὴ τάξη, μὰ τοὺς ἀποδίνει τὴν ἐξασφάλιση τῶν πρωτείων στὴ τάξη τους καὶ ξαναμπλαστρώνει τὴν πρόσοψι τῆς σαρακοφαγωμένης ὑπόληψής τους.

Ἄς τοὺς ἀφήσουμε νὰ ξαναμπογιαντίσουν τὸ γιαπί τους καὶ ἄς ἀσχοληθοῦμε γιὰ κείνους τοὺς καλλιτέχνες, πού ἐννοοῦν νὰ μείνουν σὲ μόνιμη ἐπαφὴ μὲ τὴ δράση.

Ἀκούω συχνὰ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς δικούς μας, ἀπὸ τοὺς καλλιτέχνους συγγραφεῖς πού δόθηκαν στὴν ὑπόθεση τῆς κοινωνικῆς ἐπανάστασης, νὰ παραπονοῦνται γιὰ τὴ μικρὴ εἰσχώρηση τῆς τέχνης τους μέσα στὶς λαϊκὲς μάζες καὶ νὰ προβάλλουν γιὰ αἴτιο τὴ λειψὴ προπαρασκευὴ τοῦ λαοῦ. Στοχάζομαι πὼς πρέπει νὰ κατηγορήσουν τὸν ἑαυτό τους τὸν ἴδιο. Τὸ πρῶτο καθήκον ἐκείνων πού ζητοῦν τὸν τίτλο τοῦ συνοδοιπόρου τοῦ προλεταριάτου εἶνε νὰ μιλήσουνε μὰ γλῶσσα πού νᾶνε προσιτὴ στοὺς συντρόφους τους. Δυσπιστῶ στὸν συγγραφέα πού μπορεῖ νὰ διαβάζεται μόνο ἀπὸ μερικοὺς. Ὅταν ἤμουν νέος φρόντισα νὰ ὠφεληθῶ ἀπὸ τούτη τὴ φράση τοῦ Τολστόϊ «Δὲ μ' ἐνδιαφέρει καθόλου νὰ γράψω γιὰ λιγώτερους ἀπὸ ἑκατὸ χιλιάδες ἀναγνώστες».

Πάνω στὰ πειράματά μου, πολὺ σύντομα, ἀλλὰ χτυπητα, στὴ δημοτικὴ ἐκπαίδευση (Δημοσχολικὰ σχολεῖα τοῦ Παρισιοῦ) ἀνάμεσα σὲ ἀνήσυχα χαμίνια δυσκολοπειθάρχητα, δοκίμασα τὴν ἐπίδραση πού εἶχε πάνω τους ἡ ἀνάγνωση τῶν Ἀθλίων τοῦ Οὐγκώ. Ὁλόκληρη ἡ μάζα τους ἔχασκε σὲ μιὰ παιδιάρχη αὐτοσυγκέντρωση πού αἰσθανόσουνε νὰ φρουμάζουν οἱ νέες αὐτὲς καρδιές.

Στὴν ἐπαφὴ μου μὲ τὰ λαϊκὰ Πανεπιστήμια καὶ τὶς ἐργατικὲς μορφωτικὲς συγκεντρώσεις ἀναγνώρισα τὴν ἴδια ἀμεσότητα πνευματικῆς ἐπικοινωνίας μὲ τὸν Μπαλζάκ, τὸν Ζολά, τὸ Ντίκενς, μὲ σελίδες τοῦ Ἀλφὸνς Ντιοντέ, μὲ μεγάλες νουβέλλες τοῦ Τολστόϊ (ἂν ἐξαιρέσουμε μερικὰ ὀνόματα καὶ ξένους ὄρους πού ἦταν εὐκόλο νὰ συνειδητοῦν). Καὶ ἡ ἀπόσταση τῶν τριῶν αἰώνων δὲν μπόδιζε τὸ Μολιέρο νὰ ἐπιδρᾷ τὸ ἴδιο κατευθεῖαν

σὲ μεγάλο λαϊκὸ κοινὸ ὅπως ἐπιδρῶσε στοὺς μουρζουάδες καὶ τοὺς μαρκησίους τοῦ «μεγάλου αἰώνα».

Ἄν ἡ ἀπόσταση ἔγινε μεγαλύτερη ἀνάμεσα στὸ λαὸ καὶ τοὺς συναδέλφους τοῦ Προῦστ (3) καὶ τοῦ Βαλερύ, μὴ συμπεραίνετε πὼς τάχα ὁ λαὸς ἀπομακρύνθηκε. Εἴσαστε σεῖς κύριοι ἐκλεκτοὶ καὶ τόσο περήφανοι γι' αὐτό. Πλησιάζετε ἂν θέλετε νὰ σᾶς ἀκούσουν. Θάχετε πάντα τὸν τρόπο στὶς «ὑπεράνθρωπες» ὥρες σας νὰ γράψετε γιὰ τὸ μικρὸ αὐτὸ κύ-

Λαὲ τῆς Μυτιλήνης.

Ἀπόκτησες τὴ Λεφτεριά σου μὰ εἶνε ἀνάγκη νὰ τὴν περιφρουρήσης, γιατί μεταξὺ σου ὑπάρχουν ἀκόμη ἐκείνοι πού στάθηκαν σ' ὅλο τὸ διάστημα τῆς σκλαβιάς οἱ ἐχθροὶ σου, ἀσυγκίνητοι στὸ δράμα σου καὶ φίλοι φανεροὶ ἢ κρυφοὶ τοῦ καταχτητῆ.

Ἀπὸ τὸν λόγο τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Κεντρ. Ἐπιτροπῆς τοῦ Ε.Α.Μ. σγ. ΠΑΥΛΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ.

κλο τῶν «ντελικάτων ὅπως λέγει ὁ Τιμπωντέ γι' αὐτὸ τὸ «μπλὲ Σαλόνι» τῶν ἀριστοκρατῶν, πού, νὰ δῆτε τ' ὄνομά σας γραμμένο στὴ χρυσὴ βίβλο του, εἶνε ἡ ὑπέροχη τιμὴ πού γαργαλᾷ τὴν καρδιά σας, παῖδιά καὶ ἀδελφία ντροπιασμένα τοῦ λαοῦ. Μὰ ὅταν θέλετε ν' ἀκουστήτε ἀπὸ ὅλους μιλάτε γιὰ ὅλους.

Μὴ μιλάτε καθόλου γιὰ τὴν χρυσὴ βίβλο. Καὶ μὴ φοβόσαστε καθόλου πὼς ἡ τέχνη σας κινδυνεύει νὰ «προστυχέψει» σὰν γίνε προσιτὴ σὲ ὅλους. Ἄν μεταχειρίζόσασταν τὸ ὕφος τοῦ Βολτέρου νᾶσατε βέβαιοι ἡ τέχνη δὲ θάχανε τίποτα καὶ τίποτα δὲ θὰ χανόταν ἀπὸ κανένα. Ὁλόκληρος ὁ κόσμος θὰ σᾶς καταλάβει. Αὐτὸ δὲν ἰσχύει μονάχα γιὰ τὴν ἔκφραση τῆς σκέψης μὰ καὶ γιὰ τὴν ἴδια τὴ σκέψη, γιὰ τὴν οὐσία της γιὰ τὰ διαλεχτὰ πρόσωπα πού τὴν ἐνσαρκώνουνε. Καὶ κείνο πού λέμε γιὰ τοὺς συγγραφεῖς θὰ βρεῖ ἐπίσης τὴν ἐφαρμογὴ του καὶ στὶς ἄλλες τέχνες.

Ἄν κάθε καλλιτέχνης ἀξίας

ἀνακαλύπτει κατανάγκη νέα ἐδάφη—πνεῦμα καὶ φόρμα—θὰ βρεῖ τρόπο ἂν ἡ ἀνακάλυψη ἀξίζει τὸν κόπον νὰ παρασύρει καὶ τοὺς ἄλλους μέσα στὴν «καραβέλα» του. Δὲ θὰ τοὺς ἀφήσει ἀπὸ τὴν ἀντικρυνὴ ὄχθη.

Ὁ Μότσαρτ πού τὸ πνεῦμα του ξαναγέννηκε σήμερα τῆς μόδας, ἤξαιρε πολὺ καλὰ νὰ ζεῖ καὶ στὴν ἐποχὴ του καὶ στὴ δικιά μας.

Σὲ κάθε μεγάλη τέχνη ὑπάρχει τροφή γιὰ κάθε ὄρεξη. Καὶ γιὰ σήμερα καὶ γιὰ αὔριο. Μὰ τὰ πνεύματα τὰ πιὸ προχωρημένα στὴν ἐποχὴ τους δὲν χάνουν ποτὲ τὴν ἐπαφὴ μαζύ της. Ὁ Σάν Σεβαστιέν Μπαχ πούδ' αἰῶνες δὲν ἔφτασαν γιὰ νὰ καταγραφεῖ ὅτι ἀνακάλυψε, ἔγραφε καθημερινὰ γιὰ τὶς κυριακάτικες ἀνάγκες τῆς ἐνορίας του.

Καὶ ἂν ἤξαιρε, καθὼς ἐκείνοι πού ἡ δρασκελιά τους ἀφίνει μακρὰ πίσω τοὺς συντρόφους τους πὼς ἓνα μέρος τῶν κτημάτων του καὶ οἱ θησαυροὶ πού ἦταν σ' αὐτὰ κρυμμένοι, θὰ ἀξιοποιότανε πολὺ ἀργότερα, δὲ θάμενε λιγώτερο ὑπηρετῆς ἀφοσιωμένος τῆς Κοινότητάς του. Γέμιζε τὶς σιταποθῆκες της. Ὁ Θεὸς πού σ' ὄνομά του ἔγραφε τὰ μεγάλα του μουσικὰ ἔργα ἦταν ὁ Θεὸς τῆς «Κοινότητάς» του.

Καὶ εἶνε φτωχὸς ὁ καλλιτέχνης πού δὲν φέρνει καθόλου μέσα του τὴ δικιά του «Κοινότητα» (Gemeinde).

Ὅταν δημιουργοῦμε ἓνα ἔργο τέχνης—δράμα ἢ μυθιστόρημα—εἶνε κάτι νὰ γίνουμε κύριοι τοῦ ὕλικου καὶ νὰ εἰσδύσουμε ὡς τὰ σπλάγχνα τῶν προσώπων πού δημιουργοῦμε. Μὰ αὐτὸ δὲν εἶναι ὅλο. Πρέπει νὰ βροῦμε τρόπο νὰ μποῦν καὶ τὰ νύχια τῆς ἀνθρώπινης φυλῆς, πού εἶνε σῶμα μας πού μᾶς περιβάλλει ἐμᾶς καὶ τὸ θήραμά μας. Ἄν εἶμασταν ὅ,τι πιστεύουμε πὼς εἶμασταν—ποιητὲς, ζωγράφοι, γλύπτες, ἀρχιτέκτονες, μουσικοὶ—μιὰ πρωτοπορία, τοῦ πνεύματος, τῶν χειρῶν, τῶν ματιῶν, τῶν αὐτιῶν τῆς φυλῆς, δὲ πᾶνουμε τὸ θήραμα μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό μας, ἀλλὰ γιὰ τὴν οὐλὴ ὀλόκληρη. Φροντίστε λοιπὸν, ὥστε νάχουν ὅλοι μερίδιο. Πιάστε τὸ θήραμα μὲ τὰ καλύτερα χέρια.

Γενῆτε σὰν τὸν καθένα ἀπὸ

Ο ραδιοφωνικός σταθμός της Μόσχας μίλησε σε πολλές εκπαιδευτικές του για τα φοβερά χιτλερικά εγκλήματα στην πολωνική πόλη Λούμπλιν. Η Πανσοβιετική Έκτακτη Επιτροπή διαπίστωσε, πως στο στρατόπεδο της πόλης αυτής, όπου ήταν φυλακισμένοι ανεξάρτητα ηλικίας και φύλου αγωνιστές των κατεχομένων χωρών, οι φασίστες θανάτωναν με τον πιο τραγικό θάνατο κατά χιλιάδες τα θύματά τους. Τα τουφέκιασμα ομαδικά, τα έ-

αυτούς που μέσο σας άκουνε, βλέπουνε, νοούν και πιάνουνε. Γενήτε καθέννας και όλοι. Δέ θα χάσετε καθόλου το πολύτιμο έγώ σας. Θα γίνει πιο εύρωστο και πιο γεμάτο. Θα κλείσει μέσα του λαούς και θα τραβήξει πίσω του στρατιές.

Μετάφραση Ν. ΚΑΜΑΡΙΩΤΗ

1) Ο R. Rolland γεννήθηκε το 1866 και είχε ένα από τους πρωταγωνιστές για τη συναδέλφωση των λαών. Για τα συγγράμματά του πήρε το βραβείο Νόμπελ το 1915. (Σ. Α. Γ.)

2) Τον Οκτώβρη του 1934 έγινε στη Ρώμη με την προστασία του Μουσολίνι ένα συνέδριο συγγραφέων. Ο Πολωνός Μπαντρόφσκι μιλώντας πάνω στο θέμα «Η Τέχνη και το Κράτος» ξεπερνά και τον Ντούτσε παραχωρώντας του κάθε εξουσία, ενιαία κι' απόλυτη, πάνω στον κόσμο της σάρκας και του αίματος... «Διότι, σκεφθήτε, κύριοι, ενώ εμείς δουλεύουμε την άναρχη ύλη των λέξεων, ουσία που μόνο σε μας υλοποιάζεται, εκείνο που δουλεύει ο άνθρωπος του Κράτους είναι η ίδια η ζωή, το ανθρώπινο αίμα» και το ανθρώπινο αυτό αίμα ο συγγραφέας το αφήνει στο Κράτος και νίπτει τας χείρας του... «Το κράτος είναι η σκηνή της ζωής κι η ποίηση ή σκηνή του θεάτρου».

Μ' άλλα λόγια ο καλλιτέχνης είναι ένας ήθοποιός. Ο καλλιτέχνης είναι ο παλιότερος στα πόδια του θρόνου που ληστεύει τ' αδέρφια του για μια χαμοκέλλα, όπου μπορεί να απολαμβάνει ειρηνικά το δικαίωμα να αρραδιάζει λέξεις σε ρυθμικές περιόδους. (R.R.)

3) Μαρσέλ Προυστ (1871-1922) Γάλλος συγγραφέας επηρεασμένος από τις φιλοσοφικές και ψυχολογικές θεωρίες του αντιδραστικού Μπερζόν και του Φρόυντ. (Σ. Α. Γ.)

4) Χάρηκα που βρήκα κάτω απ' την πένη του Αντρέ Μαλω τή δήλωση αυτή που σε τρεις γραμμές συμπυκνώνει το ζήτημα με την συνηθισμένη του σαφήνεια «Το τρωτικό πρόβλημα της φόρμας είναι το πρόβλημα μιας γλώσσας ζωντανής που να φτάνει όμως στην αξία του ύφους». (R.R.)

πνιγαν μέσα στους όχτους, είτε τα δολοφονούσαν κατά χιλιάδες με ασφυξιογόνα αέρια. Στην αρχή τα πτώματα θάβονταν, μα αργότερα, όσο πληθαιναν, βρέθηκε καινούριος τρόπος για την εξαφάνισή τους. Καίγονταν σε μεγάλες φωτιές μέσα στο κοντινό δάσος είτε στους φούρνους του κρεματορίου, που ιδρύθηκε για αυτό το σκοπό και που διαρκώς μεγάλωνε. Πάνω από 1.500.000 άνθρωποι θανατώθηκαν στο στρατόπεδο. Οι περισσότεροι ήταν ρώσσοι αιχμάλωτοι πολέμου και έβραϊοι. Επίσης γάλλοι, τσέχοι, βέλγοι, όλλανδοί, ιταλοί, έλληνες, πολωνέζοι κλπ. Τα πτώματα ξεγυμνώνονταν από ρούχα και παπούτσια, που γέμιζαν τις αποθήκες είτε στέρονταν στη Γερμανία. Χιλιάδες παπούτσια θυμάτων βρέθηκαν ανδρών, γυναικών και μικρών παιδιών, που οι χιτλερικοί δέ πρόφτασαν να τα στείλουν. Κι' αυτοί που έμειναν μαρτυρούσαν με τα πιο φοιχτά βασανιστήρια, όπως διηγήθηκαν οι πολωνέζοι γέροι επιστήμονες στην Έπιτροπή.

Τα εγκλήματα αυτά δεν είναι τα πρώτα. Το εγκλημα άρχισε με την πρώτη εμφάνιση του φασισμού. Είναι η ουσία του. Με τα πρώτα σημάδια της έρχομενης φασιστικής τυραννίας ο γερμανός αντιφασίστας συγγραφέας Έρρίκος Μάν έξορκισε το γερμανικό λαό να αγωνιστεί ενάντια στη βία, που θάφευγε το βαρύν μεσαιωνικό σκοτάδι. Και η πρόβλεψη αυτή όχι μανάχα επιβεβαιώθηκε, μα και ξεπεράστηκε από την προβοκάτσια, το αδιάντροπο ψέμα και το εγκλημα του Νατσισμού, που άλυσοδένοντας το λαό σκότωνε καθημερινά κάθε δημοκρατική εκδήλωση για τη λευτεριά, την ειρήνη, τη συναδέλφωση των λαών και την πνευματική εκδήλωση. Διακήρυξε με την προπαγάνδα του Γκαϊμπελς και τη φιλοσοφία τύπου Ρόζεμπεργκ, πως κάθε λευτεριά είναι εγκλημα που πρέπει να χτυπιέται, πως η γερμανική οράση είναι ανώτερη από κάθε άλλη και πως κάθε σκέψη αντίθετη προς το πνεύμα του φασισμού πρέπει να έ-

ξαφανίζεται. Ακολούθησαν οι ομαδικές θανατικές εκτελέσεις, η φυλάκιση στα μπουντρούμια και στα στρατόπεδα όλων των παιδιών του λαού, ο πόλεμος και η σκλαβιά των άλλων έθνών και η δίωξη των διανοουμένων. Όλοι οι δημοκρατικοί και πρωτοπόροι συγγραφείς και επιστήμονες σκοτώθηκαν, πέθαναν απ' τα βασανιστήρια και λίγοι γλύτωσαν στο έξωτερικό. Κάθε ιδεολογικό όπλο του φασισμού καταλήγει τελευταία στο εγκλημα. Δεν υπάρχει ελεύθερη σκέψη μέσα στα σκοτάδια του. Η διάνοηση είναι πάντα ένα από τα γερά όπλα του λαού. Ζει και λουλουδίζει και μέσα στην καταστροφή. Οι διάσημοι γάλλοι επιστήμονες Κιουρί και Λανζεβαίν πρωτοστέκονται στον αγώνα αντίστασης του γαλλικού λαού. Οι ρώσσοι μεταφράζουν μέσα στην τρομερή καταστροφή τον Dante, γιορτάζουν για το διάσημο βιολόγο και ψυχολόγο Πάβλοφ, μιλούν και γράφουν για το συγγραφέα Όστρόβσκι και ανοίγουν με χαρά και ευτυχία τα κλεισμένα πανεπιστήμια στις απελευθερωμένες περιοχές. Οι ιταλοί έξοριστοι διανοούμενοι γυρίζουν στην πατρίδα τους. Τα ελληνικά νιάτα των βουλών δίνουν θεατρικές και μουσικές παραστάσεις μετά τη μάχη και τις συγκρούσεις για τη χαρά του λαού. Γιατί ο λαός ελευθερώνει τη σκέψη και την τιμή ακόμα και μέσα στους καπνούς του πολέμου. Ενώ ο φασισμός εγκληματεί ενάντια στην ανθρώπινη σκέψη, ενάντια στην ανθρώπινη ηθική, ενάντια στην ανθρώπινη ζωή. Σκοτώνει κατά χιλιάδες τους διανοουμένους και τους λαϊκούς αγωνιστές και σκορπίζει τη στάχτη τους σαν λίπασμα στα μαρτυρικά χωράφια του Λούμπλιν.

Α. Γ.

Η ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟ ΤΟΥ HEGEL

Στο σύντομο αυτό άρθρο δεν πρόκειται να εξαντλήσουμε το θέμα, που είναι τόσο μεγάλο και δύσκολο. Σκοπός μας είναι να δείξουμε την άμεση σχέση, που υπάρχει ανάμεσα στη μέθοδο και στην εποχή, που έζησε ένας διανοούμενος. Γιατί η μέθοδο δεν κατεβαίνει στο κεφάλι του από ψηλά, παρά γεννιέται από τις παρατηρήσεις και τη μελέτη και γενικά από τη στενή επαφή με τη ζωή, τα προβλήματα και το ρυθμό της—ένω παράλληλα αποτελεί συνέχεια και συμπλήρωμα μιας μεθόδου, που μεταχειρίστηκαν άλλοι σε προηγούμενες εποχές. Συγκεκριμένα δεν πρόκειται να διατυπώσουμε τους νόμους της Διαλεκτικής και να μπορούμε βαθιά στα προβλήματα, που έθιξε ο Χέγκελ. Πρόκειται μονάχα να δείξουμε την επίδραση της εποχής πάνω στον τρόπο της σκέψης του φιλοσόφου. Πριν όμως χρειάζεται μια σύντομη εισαγωγή για τη γνωριμία με τη Διαλεκτική.

Η διαλεκτική μέθοδο είναι δημιουργήματα της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας. Ο πρώτος, που την εφάρμοσε στην εξέταση του κόσμου, ήταν ο φιλόσοφος Ηράκλειτος από την Έφεσο (κατά 500 π. Χ.) Είπε πασίγνωστη η φράση του «πάντα ρεῖ», που την επαναλαμβάνουμε ταχτικά αναγνωρίζοντας το απλό και αυτονόητο περιεχόμενό της, χωρίς όμως να μπορούμε να σκεφτούμε με συνέπεια και να την εφαρμόσουμε παντού και πάντα στην εξέταση του κόσμου. Κι αυτό, γιατί η μόρφωση που πήραμε, προσπάθησε να μᾶς κάνει να βλέπουμε τον κόσμο στατικά, όχι διαλεκτικά. Ο Ηράκλειτος δίδαξε, πώς υπάρχει στον κόσμο μια αιώνια κίνηση, ένα παντοτεινό «γίγνεσθαι», όπου η ύπαρξη και η καταστροφή είναι μονάχα δυο στιγμές του. Η καθεμιά στιγμή δεν έχει μέσα της αλήθεια. Όταν κάτι γίνεται, υπάρχει και δεν υπάρχει σύγχρονα, η αλήθεια είναι το γίνεσθαι. «Δε μπορείς να μπεις δυο φορές στον ίδιο ποταμό», γιατί παύει να είναι ο ίδιος. Κανένα πράγμα δεν είναι ίδιο με τον εαυτό του, αφού αλλάζει κάθε στιγμή.

Για να υπάρξει κίνηση, γένεση, πρέπει να έχουμε μετάβαση από την ύπαρξη στην φθορά, από το είναι στο μηδέν. Το μηδέν δε βγαίνει πάλι από το μηδέν, όπως νομίζουμε. Η άρνηση υπάρχει παντοτεινά μέσα στα πράγματα. Όταν πάψει να υπάρχει ο ίδιος ποταμός, όταν ακολουθήσει η άρνηση τη θέση, τότες θάχουμε κίνηση, αλλαγή. Όταν έρθει η άρνηση στην αρρώστια, θάχουμε υγεία, και πάλι όταν έρθει η άρνηση στην υγεία, θάχουμε αρρώστια. Η άρνηση λοιπόν όχι μονάχα δεν είναι τίποτα επικίνδυνο, παρά αντίθετα είναι ο απαραίτητος όρος για την κίνηση. Αυτή θα φέρει τη διάσπαση και η ίδια θα ξαναφέρει την ενότητα. Η πείνα, που είναι η άρνηση της τροφής, είναι εκείνη που θα κάνει το ζώο να κνηγήσει την τροφή του, για να ξαναύρει πάλι την ισορροπία του.

Γι' αυτό ο Ηράκλειτος είπε, «πώς ο πόλεμος (ή άρνηση δηλαδή και διάσπαση) είναι ο πατέρας όλων των πραγμάτων» και αυτός φέρνει πάλι την αρμονία. Γιατί δίχως τη διάσπαση σε άρσενικό και θηλυκό, δίχως την αντίθεση «δύο και βάρους» δε μπορεί να γίνει αρμονία. Τη γνώμη αυτή του Ηράκλειτου την διατύπωσε επίσης ωραία και ο μεγάλος Goethe στη «Χρωματολογία» του. «Να χωρίσει σε δυο το ένιατο και να ενώσει το δυαδικό είναι η ζωή της φύσης. Είναι η αιώνια συστολή και διαστολή, η αιώνια σύνθεση και διάκριση, η εισπνοή και εκπνοή του κόσμου, που μέσα του ζούμε και υπάρχουμε». Τη μέθοδο του Ηράκλειτου την πήρε και την εφάρμοσε στη φιλοσοφία του ο Πλάτων. Καθώς ξέρουμε, η εύρεση της αλήθειας γίνεται πάντα με διάλογο. Συζητά πάντα ο Σωκράτης με κάποιον άλλον, ποτές δεν κάνει κήρυγμα, όπως έκαναν οι Σοφιστές. Γιατί, για να βρεθεί η αλήθεια, χρειάζεται πάντα η αντίθετη γνώμη, ο έλεγχος απ' το δεύτερο πρόσωπο του διαλόγου, η άρνηση, η διάσπαση, όπως είπαμε. Αυτή η άρνηση θα οδηγήσει πάλι στην αρμονία. Η μέθοδο ονομάστηκε «διαλεκτική» (από το «διαλέγεσθαι»). Είναι η μέθοδο του Ηράκλειτου, που τον μελέτησε βαθιά. Μά η πλατωνική φιλοσοφία δεν ήταν σύμφωνη και αρμονική με τη μέθοδο, που χρησιμοποίησε. Παραδέχεται κίνηση και μεταβολή μονάχα στον κόσμο των φαινομένων, ενώ στο μεταφυσικό κόσμο οι Ιδέες μένουν αιώνιες και αμετάβλητες.

Εκείνος όμως, που εφάρμοσε τη μέθοδο του Ηράκλειτου σ' όλη την έκταση της, που τη συμπλήρωσε και την τελειοποίησε είναι ο Χέγκελ (έλληνα μεταφράζεται Έγγελος) που γεννήθηκε στη Στουτγάρτη της Γερμανίας στα 1770 και πέθανε καθηγητής της φιλοσοφίας στο Βερολίνο στα 1831. Είναι από τα μεγαλύτερα και συνθετικότερα πνεύματα. Είναι σύγχρονα και από τους πιο σκοτεινούς και φοβερά δύσκολους συγγραφείς. Ο ξεχωριστός έλληνας διανοούμενος και πρωτοπόρος της σκέψης Δ. Γληνός γράφει στη σειρά των άρθρων που δημοσίευσε στα 1932 (περιοδικό «Νέοι Πρωτοπόροι» Γενάρης—Μάρτης 1932) για τον Χέγκελ «Είναι αναμφισβήτητο, πώς ακόμα και σήμερα, εκατό χρόνια ύστερα από το θάνατό του δεν υπάρχει ένας άνθρωπος, που να μπορεί να πει, πώς εκατάλαβε ολοκληρωτικά τα συγγράμματά του». Μολαταύτα σήμερα το ενδιαφέρον του επιστημονικού και γενικά του διανοητικού κόσμου είναι πολύ μεγάλο για τον φιλόσοφο αυτόν και αυτό το χρωστούμε στη διαλεκτική του μέθοδο, που την πήρε και την εφάρμοσε παντού η μαρξιστική φιλοσοφία, αφού την απάλλαξε από τη μυστικοπάθεια. «Η μυστικοπάθεια, που παθαίνει η Διαλεκτική στα χέρια του Χέγκελ, δεν τον εμπόδισε καθόλου να παρουσιάσει τους γενικώτατους νόμους της κίνησης». Εκείνο δηλαδή

που έζησε απ' αυτόν είναι η μέθοδο που την είχε ντύσει θεολογικό σχήμα. Γιατί ο Χέγκελ επηρεάστηκε από τη θεολογία που σπούδασε στο Πανεπιστήμιο, από τη μυστικιστική φιλοσοφία της εποχής του και από το μυστικισμό του Μεσαίωνα. Αντί να δει στη μεταβολή των εννοιών το αποτέλεσμα της μεταβολής του έξωτερου κόσμου, ανάποδα θεώρησε τον έξωτερο κόσμο εκδήλωση και δημιουργήματα του πνεύματος, της Ιδέας, όπως τον θεώρησε ο Πλάτων. Τη μέθοδο την πήρε από τον Ηράκλειτο, τον Πλάτωνα και τον Kant. Ο ίδιος στην «Ιστορία της φιλοσοφίας», που έγραψε, ομολογεί «Δεν υπάρχει ούτε μία πρόταση του Ηράκλειτου, που να μην την έχω δεχτεί στη Λογική μου». Πρέπει να σημειώσουμε εδώ, πώς το κυριώτερο έργο του είναι η Λογική, όπου παρουσιάζει τους νόμους της Διαλεκτικής. Υπάρχουν δυο έργα με τον ίδιο τίτλο. Το ένα τρίτομο τόγραψε, όταν ήταν γυμνασιάρχης στη Νυρεμβέργη. Η άλλη ένας τόμος γράφηκε, αργότερα, όταν ο Χέγκελ έγινε καθηγητής της φιλοσοφίας σε Πανεπιστήμιο. Οποιος θέλει να μελετήσει ιδιαίτερα τη Διαλεκτική, πρέπει να διαβάσει τη Λογική. Δεν πρέπει όμως να ξεχνά κάτι, που έγραψε μια μεγάλη διάνοια «Δε μπορεί κανένας να μεταχειριστεί τη Λογική του Χέγκελ στην υπάρχουσα μορφή, δε μπορεί κανένας να τη δεχτεί σαν κάτι δεδομένο. Πρέπει να ξεχωρίσει απ' αυτήν τα λογικά στοιχεία και να τα καθαρήσει από το μυστικισμό των Ιδεών. Αυτό είναι ακόμα μια μεγάλη δουλειά». Εκτός όμως από τη Λογική του σ' όλα τα υπόλοιπα έργα μιλά με το ίδιο πνεύμα και εξετάζει διαλεκτικά όλα τα φυσικά, κοινωνικά και πνευματικά φαινόμενα. Ο ίδιος γράφει στη μικρή Λογική του «Δεν υπάρχει πουθενά τίποτα στον ουρανό και στη γη, που να μην περιέχει μέσα του και τα δυο: την ύπαρξη και την καταστροφή». Πρέπει λοιπόν να δεχτούμε, πώς παντού υπάρχει ένα παντοτεινό γίνεσθαι, μια ατέλειωτη μεταβολή, που προβάλλεται από τον έξωτερο κόσμο στη ψυχή μας και μᾶς αλλάζει τη συμπεριφορά μας, τα αισθήματά μας, το χαρακτήρα μας, τις αντιλήψεις, τις έννοιες. Τον άνθρωπο τον εμάθαν να βλέπει τα πράγματα στατικά, ακίνητα. Τη στιγμή, που το μυαλό μας δεν προφταίνει είτε δεν είναι συνηθισμένο να βλέπει την αλλαγή, την προεκτείνει στην αιωνιότητα. Νομίζει, πώς θάνε τα ίδια πράγματα πάντα. Ο κόσμος συνηθίζει να λέει τη βασικά λανθασμένη φράση «Η ιστορία επαναλαμβάνεται». Όχι, καιμιά ιστορική εποχή δεν είναι η ίδια με την προηγούμενη. Έχει ομοιότητες—γιατί κανένα πράγμα στον κόσμο δεν είναι απόλυτα καινούριο—μα έχει και τεράστιες διαφορές. Αν κανένας δεν βλέπει αυτές τις διαφορές, φταίει ο τρόπος που συνηθισε να βλέπει τα πράγματα, φταίει κάποια έσωτερική συναισθηματική

κατάσταση που προβάλλεται στα πράγματα και τον αναγκάζει να βλέπει παντού μονοτονία. Έτσι ο Καβάφης μπορεί να γράφει «Τη μιὰ μονότονην ήμέρα άλλη μονότονη, απaráλλακτη ακολουθεί», μὰ είνε βασικά λανθασμένο. Κάθε στιγμή αλλάζει ο αντικειμενικός κόσμος, μαζί του οι σχέσεις μας μ' αυτόν και ύστερα ο πνευματικός κόσμος. Οι αντιλήψεις και οι έννοιες, που έχουμε για κάτι, δὲ μένουν ἀμετάβλητες. Ἄς πάρουμε ἕνα παράδειγμα. Ἡ έννοια τοῦ χρήματος δὲν είνε ἡ ἴδια μετὴν προπολεμική. Τὰ γνωρίσματα τοῦ χρήματος, ἀπ' ὅπου σχηματίστηκε ἡ έννοια, ἄλλαξαν, γιατί ἄλλαξαν οἱ αντικειμενικές οικονομικές σχέσεις. Ἡ έννοια τῶν προπολεμικῶν πέντε χιλιάδων δὲν είνε ἡ ἴδια. Σήμερα μετὴν πέντε χιλιάδες δὲν παίρνεις τίποτα. Ἐπειτα οἱ αντιλήψεις για ἕνα ἄνθρωπο δὲν είνε οἱ ἴδιες, που ἦταν πρὶν δέκα χρόνια. Γιατί ἄλλαξαν οἱ αντικειμενικές συνθήκες, ἄλλαξαν καὶ οἱ σχέσεις τῶν ἀνθρώπων, ἄλλαξαν μαζί καὶ οἱ δικές μας αντιλήψεις. Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ ἀπορροῦμε για τὴν ἀλλαγὴ ἐνὸς ἀνθρώπου. Οἱ ἰδέες μας λοιπόν, οἱ έννοιες, οἱ ἀντιλήψεις, τὰ αἰσθήματα μας δὲ μένουν ἴδια, παρὰ ἔξαρτῶνται ἀπὸ τις μεταβολές τῶν οικονομικῶν καὶ κοινωνικῶν σχέσεων ὁρισμένης ἐποχῆς.

Ἐτσι περνοῦμε στὸ δεύτερο ζήτημα. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πνευματικὴ κληρονομία ὁ Χέγγελ δέχτηκε καὶ ὁρισμένη ἐπίδραση ἀπὸ τὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς του, που είνε γεγονότα κοινωνικά—πολιτικά. Ἡ ἐπίδραση αὐτὴ καθόρισε τις ἰδέες του, τις ἀντιλήψεις του, ἀκόμα τὸν τρόπο τῆς σκέψης του, τὴ μέθοδό του δηλαδή. Τὴν ἀλλαγὴ καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐποχῆς τὴν καταλαβαίνει καλλίτερα φυσικά ἕνα καλλιεργημένο καὶ εὐαίσθητο πνεῦμα.

Καὶ ὁ Χέγγελ είνε ἕνα ἐξαιρετικὸ πνεῦμα. Ἀπὸ τῆς βιογραφία του μαθαίνουμε, πὼς ἀπὸ μικρὸς ἔδειχνε ἐνδιαφέρο καὶ κατανόηση για τὴν πολιτικὴ καὶ τὴν ἱστορία. Σ' αὐτὸ ἔπαιξε ρόλο ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ σπιτιοῦ, γιατί ὁ πατέρας του εἶχε σπουδαία δημόσια θέση καὶ ταχτικά ὁ μικρὸς Χέγγελ βρισκόταν σὲ συντροφιά μορφωμένων καὶ ἐξαιρετικῶν ἀνθρώπων. Στὸ Γυμνάσιο δείχνει ἐξαιρετικὴ κλίση στὴν ἱστορία, ἀν κρίνουμε ἀπὸ τις σημειώσεις στὸ ἡμερολόγιο καὶ ἀπὸ τις συζητήσεις μετὴν καθηγητές. Εἶνε φοιτητής, ὅταν ξέσπασε ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση, που τὴν παρακολουθοῦσε φανατικά καταβροχθίζοντας τις ἐφημερίδες στὴ λέσχη, που ἴδρυσαν οἱ φιλελεύθεροι φοιτητές καὶ ὅπου είνε ἀπὸ τοὺς πρὶν ἐνθουσιώδικους ρήτορες. Μαζὶ μετὴν τοὺς φιλελεύθερους διανοομένους πρωτοστατεῖ στὴν κίνηση για τις ἰδέες τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης, βοηθᾷ μαζί τους τοὺς ἀγωνιζόμενους καὶ συζητᾷ έντονα μετὴν πατέρα του, που ἦταν ἀριστοκράτης. Πίστευε, πὼς ἡ Ἐπανάσταση θάφερνε τὸ «ἠθικὸ ξαναγέννημα». «Τὸ λογικὸ καὶ ἡ ἐλευθερία μένουν τὸ σύμβολό μας» γράφει στὸ φίλο του καὶ φιλόσοφο

Schelling. Ὅταν ἀργότερα είνε δάσκαλος στὴ Φραγκφούρτη, παρακολουθεῖ μετὴν μεγάλο ἐνδιαφέρο τὴν ἀγγλικὴ πολιτικὴ στὰ κοινωνικά ζητήματα, ὅπως δείχνουν τὰ ἀποκόμματα τῶν ἀγγλικῶν ἐφημερίδων που κρατοῦσε, μεταφράζει ἕνα ἀγγλικὸ βιβλίο για τὴν πολιτικὴ οικονομία, ἐνδιαφέρεται για τὸ σύστημα τῶν φυλακῶν στὴ Πρωσία καὶ γράφει μιὰ πολιτικὴ μπροσούρα ὅπου φαίνεται ἡ ἐπίδραση τοῦ Rousseau καὶ τῆς πλατωνικῆς φι-

Ὁ φασισμὸς στηρίζεται στὴν ἀμάθεια τοῦ λαοῦ.

λοσοφίας. «Ἡ εἰκόνα καλλίτερων, δικαιότερων χρόνων ἔχει φθάσει ζωηρὴ στὴς ψυχές τῶν ἀνθρώπων καὶ μιὰ λαχτάρα, ἕνα ἀναστενάγμα για μιὰ πρὶν καθαρή, πρὶν ἐλευθερὴ κατάσταση ἔχει συγκινήσει ὅλες τις καρδιές» γράφει.

Μετὰ τὴν εἴσοδο τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ στὴν Ἰένα δὲν θέλει νὰ ξαναμείνει πρὶν στὴ στενόχωρη ἀτμόσφαιρα καὶ νὰ συνεχίσει τὴν ἀκαδημαϊκὴ του διδασκαλία. Γυρίζει στὴς παλιές του ἀγάπες.

Γίνεται διευθυντὴς πολιτικῆς ἐφημερίδας. Στὴν περίοδο αὐτὴ γράφει ἕνα βιβλίο για τὴν πολιτικὴ διαμόρφωση τῆς Γερμανίας, που δὲ μπόρεσε νὰ τὸ τυπώσει, ὅπως καὶ δὲ μπόρεσε νὰ συνεχίσει τὴν ἐφημερίδα μέσα στὴς ἀκατάλληλες τότε συνθήκες. Στὸ βιβλίο αὐτὸ χτυπᾷ τὰ ἀπομεινάρια τῆς φεουδαρχίας καὶ ζητᾷ τὴν ἐννοση τῆς Γερμανίας, για νὰ τὰ βγάλει πέρα μετὴν καινούριο κόσμο, που δημιουργήθηκε στὴ Γαλλία.

Ἀπὸ τὰ παραπάνω καταλαβαίνει ὁ καθένας πὼς ὁ Χέγγελ δὲν ἦταν μόνον ὁ φιλόσοφος τῶν βιβλίων, παρὰ ἔπαιρνε ἐνεργὸ μέρος στὴς πολιτικές καὶ κοινωνικές ζυμώσεις τῆς ἐποχῆς του. Καὶ σ' αὐτὸ χροστιάει τὴν τελειοποίησή τῆς μεθόδου, που παράλαβε ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους καὶ ἀπὸ τὸν Kant. Δὲν θὰ τὴν ἀνέβαζε στὸ σημεῖο αὐτὸ, ἀν ἔλειπε ἡ στενὴ ἐπαφὴ μετὴν ἐποχὴ του. Εἶνε νέος στὴν ἐποχὴ τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης. Εἶνε δηλαδή στὴν ἡλικία, που ὁ ἀνθρώπος σχηματίζει τὴν κοσμοθεορία του. Χρόνια γεμάτα ἀνησυχία, γεμάτα γεγονότα που ξετυλίγονται μετὴν γρήγορο ρυθμὸ. Στὴς ψυχές τῶν ἀνθρώπων, που είνε ὄπλισμένοι μετὴν μόρφωση, διαγράφονται οἱ νόμοι τῆς κοινωνικῆς μεταβολῆς, οἱ διαλεκτικοὶ νόμοι, που ὕστερα τὸ συνθετικὸ πνεῦμα τοῦ Χέγγελ τοὺς ἐφαρμόζει σ' ὅλο τὸν κόσμο, τὸ φυσικὸ καὶ τὸν πνευματικὸ. Εἶνε

«Δὲν μποροῦσε νὰ μείνει ἔξω ἀπ' τὸ στίβο καὶ τὸ νησὶ τοῦτο μετὴν τὰ φλογισμένα νειᾶτα, τὸ πρωτοπόρο νησὶ τοῦ Αἰγαίου μετὴν ἀντιφασιστικὴ παράδοση».

Ἀπὸ τὸν λόγο τοῦ Γραμματέα τῆς Ν.Ε. τοῦ ΕΑΜ σγ. ΑΠΟΣΤ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ στὴς 27 τοῦ Σεπτεμβρίου.

χρόνια ἀποφασιστικά. Μέσα σ' αὐτὰ ἔβαλε τις βάσεις τῆς φιλοσοφίας του. Γιατί μετὰ τὸ 1818, ὅταν ἔγινε καθηγητὴς στὸ Βερολίνο, ἔλαψε πρὶν νὰ εἶνε ὁ προοδευτικὸς Χέγγελ. Ἐκανε βήματα πρὸς τὰ πίσω. Ἀρνιέται κάθε ἐπαναστατικὴ ἀπόπειρα, καταδικάζει τὴν λαοκρατία, δὲν θέλει ἐλευθερία τύπου, δὲν θέλει ἐκλογές. Τὸ ἰδανικὸ πολίτευμα είνε γι' αὐτὸν τὴν ἡ ἀπόλυτη μοναρχία. Πὼς νὰ ἐξηγηθεῖ αὐτὸ; Ὁ βιογράφος του τὸ ἀποδίνει στὴν ἡλικία. Ὁ γέρος, λέει, θέλει ἡσυχία καὶ τάξη. Ἐμεῖς ὅμως, που πρέπει νὰ ἐξετάσουμε τὰ πράγματα πάντα ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ ἀποψη, δὲν δεχόμαστε τέτιες ἐρμηνείες. Ὁ Χέγγελ στὰ νῆματα τοῦ ἀντιπροσωπεύει τὴν ἀστικὴ τάξη που ἔξυπνᾷ καὶ ἔχει ἐπαναστατικότητα. Ἡ ἀστικὴ τάξη στὴ Γερμανία ἔχει νὰ παλαίψει μετὴν φεουδαρχισμό καὶ μετὴν ἀστικὴ τάξη τῆς Γαλλίας. Μπροστὰ στὴν ὀρμητικότητα τῆς τελευταίας, για νὰ μπορέσει νὰ διατηρήσει τὴν ἀρχὴ στὴ Γερμανία, κάνει μιὰ συνδιαλλαγὴ μετὰ τὰ φεουδαρχικά στοιχεία καὶ ἔτσι κάνει ὑποχώρηση. Δὲν θέλει πρὶν ἐπαναστάσεις καὶ φασαρίες. Αὐτὴν τὴν τάση ἀντιπροσωπεύει ὁ Χέγγελ στὰ τελευταία του χρόνια. Ἡ διδασκαλία του καὶ οἱ ἀπόψεις του στὸ Βερολίνο ἔρχονται σὲ ἀντίφαση μετὴν πρῶτες του ἀντιλήψεις. Μὰ ἡ ἀνθρωπότητα κέρδισε κάτι μεγάλο ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς φιλοσοφικῆς του θεωρίας. Εἶνε ἡ διαλεκτικὴ μέθοδος, αὐτὸ τὸ ζωντανὸ στοιχεῖο, ἐνῶ τὸ περιεχόμενο τῆς φιλοσοφίας του μπήκε στὸ περιθώριο. Ὁ μυστικισμὸς καὶ ὁ ἰδεαλισμὸς τὴν ἔβλαψαν πολύ. Καὶ αὐτὸ φαίνεται, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα, στὴν ἀντίφαση που ἔπαιρνε στὴ μέθοδό του. Ἐνῶ παραδέχεται για κάθε τι στὸν οὐρανο καὶ στὴ γῆ κίνηση καὶ μεταβολή, για τὸ πνεῦμα, που ἀφοῦ περᾷ τις διάφορες βαθμίδες ἐξέλιξης φθάνει στὸ ἀπόλυτο, παραδέχεται στασιμότητα καὶ ἀπόλυτη τελειότητα, χωρὶς ἐξέλιξη πρὶν.

Ὁ σημερινὸς μελετητὴς πρέπει νὰ εἶνε ὑπόψη του πάντα νὰ χωρίσει τὴν μέθοδο ἀπὸ τὸ μυστικισμό. «Αὐτὸ είνε ἀκόμα μιὰ μεγάλη δουλειά» ἔγραψε ἕνας ἀπὸ τοὺς διάσημους ἐρμηνευτές του. Ὁ Χέγγελ κάνει μεγάλη ἀφαίρεση στὴ φιλοσοφία του. Πρέπει νὰ κάνουμε τὴν ἀντίθετη δουλειά. Κάθε ἀφαίρεση νὰ τὴν κάνουμε ἀνάλυση καὶ νὰ τὴν ἐφαρμόσουμε σὲ κάθε συγκεκριμένο. Νὰ κατεβάζουμε τὴν μέθοδό του ἀπὸ τὰ σύννεφα, νὰ διώχνουμε κάθε σκοτάδι που τὴν σκεπάζει καὶ νὰ τὴν φέρνουμε κοντὰ στὰ γεγονότα καὶ στὰ φαινόμενα, ἀπ' ὅπου ξεκίνησε. Ἡ μέθοδος κάθε φιλοσοφίας καὶ κάθε ἐπιστήμης θάναὶ ἡ Διαλεκτικὴ, γιατί αὐτὴ είνε ἡ σωστή. Ὁ ἴδιος γράφει. «Νὰ βροῦμε καὶ νὰ ἀναγνωρίσουμε τὴν Διαλεκτικὴ ἔχει πολὺ μεγάλη σημασία. Εἶνε πάντα τὸ ἀξίωμα κάθε κίνησης, κάθε ζωῆς καὶ κάθε δράσης στὴν πραγματικότητα. Εἶνε ἀκόμα ἡ Διαλεκτικὴ καὶ ἡ ψυχὴ κάθε ἀληθινὰ ἐπιστημονικῆς γνώσης».

Β. ΑΡΧΟΝΤΙΔΗΣ

ΠΕΡΙ... ΑΝΕΜΩΝ ΚΑΙ ΥΔΑΤΩΝ

Είναι γνωστό πώς στα σύννεφα και στους αέρηδες κρύβονται τεράστιες δυνάμεις, ανυπόταχτες ακόμη στον άνθρωπο, κι' απ' αυτό, επίσημες καταστροφικές: οί καταγίδες με τους κεραυνούς και τὸ χαλάζι τους, οί μανιασμένες θύελλες, και οί τρικυμίες, οί φοβερές ομίχλες κι' οί κατακλυσμικές βροχές. Δυνάμεις τυφλές, δυνάμεις τῆς κατοστροφῆς και τῆς δημιουργίας, δυνάμεις τοῦ θανάτου και τῆ ζωῆς. Με τι αγωνία ξανοίγει ὁ γεωργός τὸν οὐρανὸ παρακολουθώντας τὰ σύννεφα πὸ σκορπιούνται!

Με τι λαχτάρα καρτερῶ τῆ σιγαλῆ τὴν ποιητικὴ βροχούλα πὸ θὰ κάμει τῆ γῆ νὰ βλαστήσει, τὰ δέντρα νὰ φουντώσουν και νὰ χυμώσουν οί καρποί τους, πὸ θὰ γεμίσει τις νερομάνες μέσα στὴν κοιλιὰ τῆς γῆς!

Θὰ μπορέσει στ' ἀλήθεια μιὰ μέρα ὁ ἄνθρωπος νὰ ὑποτάξει τὰ σύννεφα και τοὺς αέρηδες; Θὰ καταφέρει νὰ προκαλέσει συνέφιασμα και βροχὴ ὅπου και ὅσο θέλει; Θὰ κατορθώσει νὰ διαλύσει τὰ φοβερὰ σύννεφα τῆς καταγίδας πρὶν νὰ ρίξουν τὸ κεραυνὸ και τὸ χαλάζι τους; Μ' ἓνα λόγο, θὰ μπορέσει μιὰ μέρα ὁ ἄνθρωπος νὰ πειθαρχήσει στὴ θέλησή του τις δυνάμεις πὸ κυλοῦνε τυφλὰ ἑκατομμύρια τόννους νερό, σ' ἀνάεση ἢ σὲ ὑγρὴ κατάσταση, μέσα στὴν ἀτμοσφαῖρα τῆς γῆς.

Ἄς ρίξουμε μιὰ σύντομη ματιὰ στις ἀνθρώπινες γνώσεις και προσπάθειες πὸ ἔγιναν ὡς τώρα.

Ι. ΠΤΑΜΕΝΑ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΑ

Γιὰ νὰ βγεῖ τὸ νερὸ ἀπὸ τοὺς ὠκεανούς με τὴν ἐξάτμιση και νὰ φτάσει στὴ στέρεη γῆ σὲ μορφὴ βροχῆς πρέπει νὰ περάσει ἀπὸ τὸ δρόμο τῶν αέρηδων. Πάνω σ' αὐτὸ τὸ δρόμο του πρέπει νὰ τὸ πιάσει ὁ ἄνθρωπος και νὰ τὸ ὑποχρεώσει νὰ γίνει βροχὴ. Μὰ πρέπει πρῶτα νὰ ξαίρει πὸ ἀκριβῶς βρίσκεται, σὲ πόσο ὕψος και σὲ τι ποσότητα· πρέπει νὰ στείλει ἐξερευνητὲς πρὸς ἀναζήτησή του.

Μπορεῖ νὰ στείλει ἀνιχνευτὲς με ἀεροπλάνα και ἀερόστατα, μπορεῖ ἀκόμη νὰ στείλει μηχανήματα χωρὶς παρατηρητὲς, χαρταετούς και μπαλλόνια, μπαλλόνια πὸ εἶνε ἀληθινὰ ἰπτάμενα παρατηρητήρια. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ εἶνε δεμένα τὸ ἓνα κάτω ἀπὸ τὸ ἄλλο και κρατοῦν κάτω κάτω ἓνα κιβώτιο, με αὐτογραφικὰ μετεωρολογικὰ ὄργανα γιὰ τὸ μέτρομα τῆς ὑγρασίας, τῆς θερμοκρασίας και τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πίεσης.

Τὰ αὐτογραφικὰ αὐτὰ ὄργανα

εἶνε συνδεδεμένα μ' ἓνα εἰδικὸ ραδιοπομπό. Τὸ σύνολο ὀνομάζεται ραδιοβολίδα.

Οἱ ραδιοβολίδες μεταφέρονται, πολλές μαζί, σὲ μιὰ πεδιάδα και ξαπολοῦνται στὸν ἀέρα. Ἀνεβαίνουν, ὅλο και μικραίνοντας, και στὸ τέλος χάνονται μέσα στὸ γαλάζιο βάθος τοῦ οὐρανοῦ, ἢ μέσα στα σύννεφα. Σύγχρονα ὁ παρατηρητὴς κάθεται ἤσυχος μπροστὰ στὸ τραπέζι του με τ' ἀκουστικὸ στ' αὐτιά, και καταγράφει καπνίζοντας τὰ μηνύματα τῶν ραδιοβολίδων.

Μερικὲς ἀπ' αὐτὲς θὰ καταστραφοῦν στὴ πτώση τους, ἄλλες ὅμως θὰ προσγειωθοῦν κανονικά.

Σύμφωνα με τὰ ἀλάθετα μηνύματα τῶν ραδιοβολίδων, τὸ νερὸ βρίσκεται ἄφτονο κοντὰ στὴ γῆ, σὲ στρώμα πάχος ἀπὸ 1500 ὡς 2000 μέτρα. Μὰ πῶς θὰ συμπυκνωθεῖ σὲ σύννεφα, και πῶς θὰ γίνει βροχὴ;

II. ΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ ΤΟΥ ΝΕΡΟΥ

Θέλουμε νὰ φκιαῖξουμε βροχὴ μὰ πρέπει πρῶτα νὰ βρεθεῖ τρόπος νὰ φκιαῖξουμε σύννεφο. Πολὺ λίγοι ξέρουν τι εἶνε βροχὴ και γιατί βρέχει.

Ἡ βροχὴ παρασκευάζεται σ' ἓνα ἐναέριο φυσικοχημικὸ ἐργαστήριο ἐξαιρετικὰ πολὺπλοκο. Ἄν ὁ ἀέρας ἦταν ὁρατός, ἂν μπορούσαμε νὰ δοῦμε ὅλα τὰ ρεύματα τῆς αέρινης θάλασσας, θάταν εὐκόλο νὰ κατανοήσουμε πῶς σχηματίζονται τὰ σύννεφα. Γιατὶ τὸ νερὸ δὲν ταξιδεύει μονάχο του, ἀλλά, καβαλλάει τοὺς αέρηδες. Ἄλλοι ἀπ' αὐτοὺς ἔρχονται ἀπὸ τὸ μέρος τῆς στεριάς και ἄλλοι ἀπὸ τὸ μέρος τῆς θάλασσας, ἄλλοι ἀπὸ μέρη ψυχρὰ, κινοῦνται πρὸς τὰ θερμά, και ἄλλοι ἀπὸ τὰ θερμά στα ψυχρὰ, ἄλλοι ἔχουν μεγάλο φορτίο νερὸ και ἄλλοι μικρότερο. Συμβαίνει τακτικὰ νὰ συναντηθοῦν και νὰ συγκρουστοῦν τέτια αέρινα κύματα. Μὰ ὅταν τὸ ἓνα εἶνε ἐλαφρὸ και θερμό, ἐνῶ τὸ ἄλλο ψυχρὸ και βαρὺ τότε τὸ θερμὸ ἀνεβαίνει εὐκόλο σκαρφάλώνοντας πάνω στὴ ράχη τοῦ ψυχροῦ και μαζί ἀνεβαίνει και τὸ νερὸ, στὴν ἀόρατη κατάσταση τοῦ ἀτμοῦ.

Μὰ ψηλότερα κάμνει κρύο,

οἱ ὑδροατμοὶ συμπυκνώνονται και μεταβάλλονται σὲ σταγονίδια νερό. Ἔτσι, ἄξαφνα σχηματίζεται ἓνα σύννεφο σὲ μιὰ γαλάζια περιοχὴ τοῦ οὐρανοῦ. Κάποτε τὰ πράγματα γίνονται διαφορετικά, ἀντὶ νάνέβει τὸ θερμὸ στρώμα πάνω στὴ ράχη τοῦ ψυχροῦ, κατὰ ὀριμητικά τὸ ψυχρὸ κάτω ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τοῦ θερμοῦ και τὸ παίρνει στὴ ράχη του. Στὴν περίπτωση αὐτῆ ἢ συμπύκνωση τῶν ἀτμῶν σὲ σταγονίδια γίνεται ἀπὸ τόμα κι' ἔτσι τὰ βαρεῖα μαῦρα σύννεφα τῆς καταγίδας σφραγίζονται στὸν ὀρίζοντα.

Ἔτσι γεννῶνται τὰ σύννεφα τῆς βροχῆς. Μὰ αὐτὸ δὲν εἶνε ἀρκετὸ γιὰ νὰ σχηματιστοῦν τὰ σταγονίδια. Χρειάζεται μιὰ βάση, ἓνας πυρήνας πὸ γύρω του θὰ συμπυκνωθεῖ ὁ ἀτμὸς και τὸ νερὸ θὰ περάσει ἀπὸ τὴν ἀνάεση ἀόρατη κατάσταση στὴν ὀρατὴ ὑγρὴ τοῦ σύννεφου. Στὸν ἀέρα κολυμποῦν πλῆθος ἀπειρο ἀπὸ μόρια αερίων με φορτίο ἠλεκτρικὸ ἀπὸ μικροσκοπικὰ κομμάτια ἀτμοσφαιρικῆς σκόνης, ἀπὸ καπνὰ τῶν ἐργοστάσιων, ἀπὸ θαλάσσια ἀχνη ἀλατιοῦ φερμένη με τοὺς ἀνέμους. Γύρω σ' αὐτὰ τὰ μικροσκοπικὰ σωματὰ συμπυκνώνεται ὁ ἀτμὸς και σχηματίζεται τὸ σύννεφο. Χωρὶς αὐτὰ εἶνε ἀδύνατο νὰ συννεφιάσει ὁ οὐρανός. Γιὰ νὰ γεννηθεῖ ἓνα σύννεφο τῆς βροχῆς χρειάζονται και ἄλλες συνθήκες. Τὰ σταγονίδια πὸ ἀποτελοῦν τὰ σύννεφα εἶνε στὴν ἀρχὴ πολὺ μικρὰ και δὲν ὑπακούουν στοὺς νόμους τῆς βαρύτητας γιὰ νὰ πέσουν στὴ γῆ· πρέπει νὰ συννεφιοῦν πολλὰ μαζί σὲ σταγόνες χοντρούτερες και βαρύτερες· μ' αὐτὸ δὲν γίνεται ἂν δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὰ τὸ κατάλληλο ἠλεκτρικὸ φορτίο· συμβάλει μάλιστα κάποτε, ν' ἀπωθοῦνται ἀντὶ νὰ ἔλκονται μεταξύ τους. Τὸ σταγονίδιο πὸ ἔχει θετικὸ ἠλεκτρισμὸ ἔλκεται ἀμοιβαῖα με τὸ σταγονίδιο πὸ ἔχει ἀρνητικὸ ἠλεκτρισμὸ, ἀπωθοῦνται ὅμως ὅταν ἔχουν τὸ ἴδιο ἠλεκτρικὸ φορτίο.

Σὰν πολὺ περδεμένο πρόμα μοιάζει λοιπὸν ἡ βροχὴ. Πῶς νὰ μπορέσουμε νὰ τὴν προκαλέσουμε; Πῶς θὰ ναγκα-

σοιμε τὸ νερὸ νὰ πέσει ἐκαὶ ποῦ θέμε; Νὰ κάμομε τὸν ἀέρα ψυχρότερο; Αὐτὸ ξεπερνᾷ τις δυνάμεις τῶν ψυκτικῶν μηχανῶν μας. Συμβαίνει μάλιστα κάποτε νὰ γίει ἡ ἀπαιτούμενη ψύξη χωρὶς νὰ σχηματιστεῖ τὸ σύννεφο, γιατί λείπει ἀπὸ τὴν περιοχὴ αὐτὴ ἡ ἀτμοσφαιρική σκόνη. Τότε μάλιστα, μπορούμε νὰ ἐπέμβουμε στέλνοντας ψηλὰ σκόνη, καπνιές, ἄχνη ἀλατιοῦ, μπορούμε ἀκόμα μὲ ἀεροπλάνο νὰ σκορπίσουμε μέσα στὸ σύννεφο ἄμμο ψιλὴ μὲ κατάλληλο ἠλεκτρικὸ φορτίο. Ὅλα αὐτὰ μπορούν νὰ γίνουν. Μὰ ὑπάρχουν γεγονότα ἐξασφαλισμένα; Ἐχουν γίνεαι πειράματα;

III. ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΣΥΝΝΕΦΩΝ

Οἱ μετεωρολόγοι προσπάθησαν νὰ συνταράξουν τὰ σύννεφα γιὰ νὰ συγκολληθοῦν τὰ σταγονίδια καὶ νὰ πέσει βροχὴ. Οἱ πρῶτοι πειραματισμοὶ ἔγιναν—ποῦ ἄλλοῦ;—στὴν Ἀμερικὴ, στὸ Τέξας. Ὁβιδοβόλα «ἤνοιξαν πύρ», ρουκέτες σφυρῖξαν μέσα στὰ σύννεφα, μπόμπες μὲ δυναμίτη καὶ ἀέρια ἀνέβηκαν στὰ σύννεφα μὲ μπαλόνια καὶ χαρταετοὺς καὶ σπᾶσανε μέσ' τὴν κοιλιὰ τους. Μιὰ δλόκληρη πυροβολορχία βομβάρδιζε ὥρες τοὺς οὐρανοὺς ὅλη τὴ μέρα ἐξακολούτησε ὁ βομβαρδισμὸς, μὰ μόλις πέσανε κατὰ τὸ βράδυ λίγες σταγόνες βροχὴ. Οἱ σταγόνες αὐτὲς κόστισαν 475 μπόμπες, 68 μπαλόνια μὲ ἀέρια καὶ ἐξήμιση καντάρια ἐκρηκτικὲς ὕλες.

IV. ΕΠΙΘΕΣΗ ΜΕ ΑΕΡΟΠΛΑΝΟ

Στὰ 1923 δυὸ ἀμερικάνοι καθηγητὲς ὁ Warren καὶ ὁ Bancroft πειραματίστηκαν στὴν πόλη Ἰτάκα τῆς Ἀμερικῆς προσβάλλοντας μὲ ἀεροπλάνο τὰ σύννεφα. Σκόρπισαν ἠλεκτροποιημένο ψιλὸ ἄμμο μέσα στὰ σύννεφα. Σαράντα χιλιόγραμμα ἄμμος ἦταν ἀρκετὸς γιὰ νὰ μεταβάλει σὲ βροχὴ ἓνα σύννεφο 1500 ἔως 2000 μέτρα μῆκος καὶ 500 βάθος. Σὲ διάστημα λιγώτερο ἀπὸ ἓνα λεπτό, ἓνα μεγάλο ἄνοιγμα φανερώθηκε ἀπ' τὰ κάτω πρὸς τὰ πάνω. Σὲ πέντε ἔξη λεπτὰ μὲ τις ἀδιάκοπες εἰσορμήσεις τοῦ ἀεροπλάνου μέσα στὸ σύννεφο πρὸς διάφορες διευθύνσεις, τὸ σύννεφο διαλύθηκε ὁλότελα, ἐνῶ σύγχρονα ἔβρεχε καὶ ἐχιόνιζε πάνω ἀπὸ τὸ ἀε-

ροδρόμιο. Αὐτὰ γράφουν οἱ ἀμερικάνικες ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς αὐτῆς.

Μετὰ τρεῖς χρόνια, στὰ 1926, οἱ Εὐρωπαϊκὲς ἐφημερίδες δημοσίευσαν μιὰ καινούρια ἀνακοίνωση, προερχόμενη πάντοτε ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ, ἀπὸ τὸ Λὸς Ἀντζελες, αὐτὴ τὴ φορὰ. Οἱ μηχανικοὶ Wiglit καὶ Davis εἶχαν ἐγκαταστήσει ἓνα σταθμὸ «Διεύθυνση τῶν νεφῶν». Ἡ ἐγκατάσταση στηριζόνταν στὴ χρησιμοποίησι τῶν ὑψίσυχνων ἐναλλασσομένων ἠλεκτρικῶν ρευμάτων τοῦ Τέσλα μὲ κατάλληλα μηχανήματα τοποθετημένα στὴν κορυφὴ ἐνὸς πύργου. Οἱ ἐφημερίδες ἐβεβαίωσαν, ὅτι ὁ σταθμὸς λειτουργοῦσε, τὰ σύννεφα τρέχανε ἀπὸ ὅλες τις μεριῆς καὶ σωριαζότανε γύρω ἀπὸ τὸν πύργο, τὸ βαρόμετρο ἔπεφτε καὶ στὸ τέλος ἄρχιζε βροχὴ. Μὰ τὰ πειράματα αὐτὰ δὲν ἐπαληθεύτηκαν ὑπεύθυνα ἀπὸ ἐπιστημονικὰ ἰνστιτούτα.

Ἀργότερα ἄλλες πληροφορίες, λιγώτερο ἢ περισσότερο ἀ-

«Οἱ λαοὶ τότε μόνον εὐημεροῦν, ὅταν οἱ ὀλίγοι ὑπακούουν εἰς τοὺς πολλούς».

Ἀπὸ τὸν λόγο τοῦ Γενικοῦ μας Διοικητῆ κ. ΜΠΟΥΡΔΑΡΑ στὶς 2 τοῦ Ὀκτώβρη.

ληθοφανεῖς, μᾶς ἐρχόταν πότε ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ, πότε ἀπὸ τὴν Αὐστραλία καὶ πότε ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης. Κάποτε ἓνας «βροχοποιὸς» στὴν Ἀμερικὴ εἶχε κατορθώσει νὰ κερδίσει πολλὰ νοικιάζοντας τις ἀμφίβολες ἐφευρέσεις του μὲ δολλάρια πρὸς τόσα τὸ χιλιστό τῆς βροχῆς ποὺ ἔπεφτε. Ἡ τύχη τὸν ἠννόησε, γιατί τὸ θέρος αὐτὸ ἦταν πολὺ βροχερό. Ὁ βροχοποιὸς ἔκαμε χρυσὲς δουλειῆς χωρὶς νὰ ξοδέψει δεκάρα καὶ οἱ κηπουροὶ κερδίσαν ἀκόμα περισσότερα.

Μὰ τί εἶνε βεβαιωμένο ἐπιστημονικὰ ὡς σήμερα; Τὸ μόνον ποὺ μπορούμε νὰ ποῦμε εἶνε ὅτι ἡ ἐπιστήμη βρῖσκεται στὸ στάδιο τῶν πειραματισμῶν.

V. Η ΒΡΟΧΗ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Γιὰ νὰ μάθουμε νὰ διευθύνουμε τὴ βροχὴ καὶ τὴν καλοκαιριὰ πρέπει νὰ ξαίρομε πολλά.

Δὲν πρέπει νὰ ναι κανεῖς μετεωρολόγος, πρέπει, ἐπίσης νὰ

ναι καὶ χημικός. Ὁ ἀέρας ὅπου ταξιδεύουν τὰ σύννεφα εἶνε ἓνα τεράστιο ἐργαστήριον ὅπου συντελοῦνται χημικὲς μεταβολές. Ὑπάρχει κιόλας ἓνας καινούριος κλάδος τῆς χημείας, ἡ χημεία τῆς ὀμίχλης.

Δὲν ἀρκεῖ νὰ ναι κανεῖς χημικός, πρέπει ἀκόμα νὰ ναι καὶ ἠλεκτροφυσιικός. Τὰ σταγονίδια στὰ σύννεφα εἶνε, ὅπως εἶδαμε, φορτωμένα ἠλεκτροισμό.

Δὲν ἀρκεῖ νὰ ναι κανεῖς ἠλεκτροφυσιικός, πρέπει ἀκόμα νὰ ναι καὶ μαθηματικός. Πρέπει νὰ βροῖ μαθηματικοὺς τύπους, γιὰ ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα ποὺ λέγονται: βροχὴ, χαλάσι, θύελλα κ.λ.π.

Μὰ κι' αὐτὸ δὲν εἶνε ἀρκετό: πρέπει νὰ ναι κανεῖς καὶ τεχνικός γιὰ νὰ μπορούσε νὰ κατασκευάσει τὰ ὄργανα, τις συσκευές καὶ τις μηχανές ποὺ θὰ προκαλέσουν τὴ βροχὴ. Πρέπει νὰ ναι οικονομολόγος γιὰ νὰ ὑπολογίσει τί θὰ κοστίζει ἡ βροχὴ, τί θὰ κοστίζει τὸ σύννεφο, γιὰ νὰ ἀποφασίσει ἂν συμφέρει ἢ ὄχι νὰ προκαλέσει βροχὴ. Πρέπει, ἀκόμα, νὰ ναι πολιτικός γιὰ νὰ κρίνει πῶς θὰ διευθύνει τὸν καιρὸ, χωρὶς νὰ προκαλέσει παρεξηγήσεις καὶ προστριβές μὲ τις γειτονικὲς χώρες. Πρέπει νὰ τὰ ξέροι ὅλα γιὰ νὰ μάθει νὰ διευθύνει τὸν καιρὸ.

Μὰ μόνες οἱ γνώσεις δὲν εἶνε ἀρκετές, πρέπει νὰ γίνουν πειράματα, πολλὰ πειράματα, τὰ τελευταῖα ἀριθμοῦνται σὲ χιλιάδες. Μήπως ἓνας μόνος ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ κατέχει τόσες γνώσεις; Χρειάζεται λοιπὸν ἡ δουλιὰ ὄχι μερικῶν σοφῶν ἀπομονωμένων, ὄχι ἐνὸς μόνου ἐργαστηρίου, ἀλλὰ ἐκατοντάδων ἐργαστηρίων, ὄχι μιᾶς ἐπιστήμης, ἀλλὰ πολλῶν ἐπιστημῶν.

Κι' αὐτὸ πάλι δὲν εἶνε ἀρκετό. Ὁ Dr Wendler ἔβγαλε στὰ 1927 ἓνα βιβλίο μὲ τὸν τίτλο: «Τὸ πρόβλημα τῆς τεχνικῆς ἐπενέργειας τοῦ ἀνθρώπου πάνω στὸ κλίμα».

Γράφει ὁ wendler:

«Ἄν κάθε ἔρμηος μεταβληθεῖ σὲ γόνιμη γῆ, αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ ὀδηγήσει σὲ συγκρούσεις καὶ σὲ πολέμους, ὅπως ἡ πάλαι γιὰ τις ἀποικίες. Μιὰ ἀλλαγὴ κλίματος σ' ἓνα μέρος τῆς γῆς θὰ ἔχει συνέπεια τὴν ἀλλαγὴ τοῦ κλίματος καὶ σὲ ἄλλες γειτονικὲς χώ-

ΤΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ Η ΜΕΘΟΔΟ ΤΗΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΕΝΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

Ἡ μορφωτικὴ προσπάθεια τῆς ΕΠΟΝ Λέσβου ἄρχισε. Τίς μέρες αὐτὲς κυκλοφόρησε μιὰ πολὺ ἐνδιαφέρουσα μελέτη ἐνὸς εἰδικοῦ παιδαγωγοῦ μας μὲ τὸν τίτλο «Τὸ παλιὸ καὶ τὸ καινούργιο σχολεῖο». Σκοπὸς τῆς προσοῦρας αὐτῆς, τὴν ἔκδοση τῆς ὁποίας ἐπιμελήθηκε τὸ τμήμα Μόρφωσης καὶ Διαφώτισης τῆς ΕΠΟΝ εἶνε νὰ κατατοπίσει κάθε ἐνδιαφερόμενο, πάνω στοὺς σκοποὺς καὶ τὸν τρόπο ἐργασίας τῶν σχολειῶν στὶς πιὸ προοδευτικὲς χώρες τοῦ κόσμου.

Στὸ πρῶτο μέρος τῆς μελέτης αὐτῆς ὁ συγγραφέας κάνει λόγο γιὰ τίς μάταιες ἀπόπειρες ποὺ ἔγιναν νὰ καλλιτερέψει τὸ σχολεῖο μέσα στὰ προπολεμικὰ πλαίσια. Οἱ ἀποτυχίες τῶν προσπαθειῶν αὐτῶν ἔπεισαν τοὺς εἰδικούς ὅτι εἶνε ἀδύνατο νὰ ἀποβλέψουμε στὴν καλλιτέρευση τοῦ σχολείου μέσα στὴν κοινωνία ποὺ ἔχει γιὰ χαρακτηριστικὸ τῆς τὴν ἐκμετάλλευση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο καὶ ποὺ ἔχει συμφέρον γιὰ νὰ συνεχίζεται ἡ ἴδια κατάσταση. νὰ ἐτοιμάζει πολίτες ποὺ θὰ ξέρουν νὰ ἐκμεταλλεύονται τοὺς ἄλλους καὶ ἀνθρώπους,

ρες. Μὰ κι' ἀκόμα ἂν ἦταν δυνατό νὰ γίνει ἀλλαγὴ τοῦ κλίματος σὲ μιὰ χώρα χωρὶς νὰ βλαφτεῖ τὸ κλίμα μιᾶς ἄλλης, πάλι θὰ παρουσιαζόταν μέσα στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας ἀντιθέσεις συμφερόντων ποὺ θὰ ὀδηγοῦσαν σὲ διαμάχες πολιτικὲς, ὀξύτερες ἀπ' αὐτὲς ποὺ γνωρίσαμε ὡς σήμερον».

Ὁ wendler δὲν εἶνε πολιτικός, εἶνε ἐπιστήμονας· μὰ κι' αὐτὸς διακρίνει καθαρὰ τὴ βασικὴ δυσκολία: Ὑπάρχουν ἀντιθέσεις στὰ συμφέροντα τῶν ἀνθρώπων. Πῶς θὰ γίνει λοιπὸν γιὰ νὰ χουν οἱ ἀνθρώποι κοινὰ συμφέροντα; Μήπως πρέπει ν' ἀλλαχτεῖ ὁλότελα ὁ τρόπος τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς;

(Ἀπὸ σύγγραμμα τοῦ Μ. ΙΑΙΝ.—Ἀπόδοση καὶ εἰσαγωγή Νίκου Σωτηράκη).

ποὺ θὰ ὑπακούουν τυφλά, ποὺ δὲ θάχουν τὴ δύναμη καὶ τὸ φῶς τῆς μόρφωσης νὰ δοῦνε τὴν ἀλήθεια.

Τὸ σημερινὸ σχολεῖο δὲν δίνει, ἐπιτηδες, τίς γνώσεις ποὺ πρέπει στὶς μεγάλες μάζες τοῦ λαοῦ. Ὁ συγγραφέας θυμίζει τὴν προσπάθεια τοῦ Μετσοῦ νὰ περιορίσει τὴ μόρφωση τοῦ φτωχοῦ λαοῦ καὶ προσθέτει ὅτι κάποιος «ἀριστοκράτης» μιλώνοντας σ' ἓνα σαλόνι τῆς Μυτιλήνης διατύπωσε καθαρὰ καὶ ἀδιάντροπα τὴ γνώμη του πῶς «ὁ λαὸς δὲν πρέπει νὰ μορφώνεται γιατί ἀλλιώτικα γίνεται ἐπαναστάτης». Κατόπι προχωρεῖ ἀναλυτικὰ καὶ στὶς ἐξῆς διαπιστώσεις: ὅτι τὸ σημερινὸ σχολεῖο χωρίζει θεωρία καὶ πράξη, ὅτι εἶνε ἀτομικιστικὸ καὶ δὲν ἀναπτύσσει καμμιά κοινωνικότητα καὶ ὅτι δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν μόρφωση τῆς γυναίκας.

Ἡ συνύπαρξη θεωρίας καὶ πράξης θεωρεῖται κάτι τὸ ἐπικίνδυνο. Ἄν ὁ ἐργάτης ἔχει καὶ θεωρητικὴ μόρφωση θὰ ζητήσει νὰ φτάσει ψηλότερα καὶ δὲν θὰ μένει ἐργάτης στὰ χέρια τῶν ἐκμεταλλευτῶν του. Τὰ «σχολεῖα ἐργασίας» ἔμειναν κι' αὐτὰ θεωρητικά, γιατί περιορίσαν τὴ δράση καὶ τὴν αὐτενέργεια τοῦ παιδιοῦ μονάχα στὰ μαθήματα, ποὺ ἐπιβάλλονται στὰ παιδιά χωρὶς νὰ βρίσκονται σὲ ἐπαφή μὲ τὴ ζωὴ. Τὸ σχολεῖο θὰ πρέπει νὰ βοηθᾷ τὴν κοινωνία στὴ ἴδουλειά της, τότε μονάχα θὰ εἶνε σχολεῖο ἐργασίας. Τὸ σημερινὸ σχολεῖο εἶνε ἀτομικιστικὸ ἀφοῦ ἰδανικὸ τῆς σημερινῆς κοινωνίας εἶνε ὁ ὄρριβίστας, τὸ ἄτομο δηλ. ποὺ διαθέτει κάθε μέσο τίμιον καὶ ἄτιμον γιὰ νὰ διακριθεῖ ἀνάμεσα στὶς χιλιάδες τῶν φτωχῶν. ποὺ χαρακτηρίζονται ἀνίκανοι.

Γιὰ νὰ πετύχουν οἱ σκοποὶ τῆς ἐκπαίδευσης εἶνε ἀνάγκη νὰ στηριχθεῖ τὸ καινούργιο σχολεῖο στὴν λαϊκὴ κυριαρχία, ὁπότε θὰ παύσει νὰ ἐξυπηρετεῖ τὰ συμφέροντα

μιᾶς μονάχα μερίδας ποὺ ἐκμεταλλεύεται κατὰ τὸν χειρότερον τρόπο τίς μεγάλες λαϊκὲς μάζες. Τὸ καινούργιο σχολεῖο δὲν μπορεῖ νὰ βρῆται μακριὰ ἀπὸ τὴν κοινωνία, παρὰ πρέπει νὰ βρῆται σὲ στενῶτατη ἐπαφή μὲ τὸ λαὸ καὶ τὰ προβλήματα του, καὶ νὰ βοηθεῖ κι' αὐτὸ στὴν ἐπιτυχία κοινωνικῶν προγραμμάτων, ποὺ σχεδιάστηκαν ἀπ' τὴν κυβέρνηση. Ἰδιαίτερα πρέπει νὰ προσέξουμε τὸν τύπο καὶ τὴν μέθοδο τοῦ καινούργιου σχολείου, ὅπως διαμορφώθηκε στὴν Ἀμερική. Ἐκεῖ τὸ σχολεῖο ἐργασίας πῆρε πολὺ πρακτικὸ περιεχόμενο καὶ δόθηκε σημασία μεγάλη ὄχι μόνο στὴν ἐμπειρία, ἀλλὰ καὶ στὴν σκέψη, ἀφοῦ ἡ σκέψη δὲν εἶνε τίποτα παραπάνω παρὰ μιὰ παλιὰ ἐμπειρία, ποὺ διευθύνει τὴν καινούρια προσπάθεια νὰ μάθουμε κάτι. Μὲ τὸν καινούργιον τύπον τοῦ σχολείου τὸ παιδί δὲν μαθαίνει πολλὰ καὶ ἀδιαφόρετα, παρὰ ἐκεῖνα ποὺ ἐνδιαφέρουν τὴ ζωὴ του, ἐκεῖνα ποὺ ζητᾷ ἡ σύγχρονη κατάσταση. Οἱ παιδαγωγοὶ ἔχουν καταλήξει σὲ δύο συμπεράσματα. Ὅτι τὸ παιδί μαθαίνει πάντα δουλεύοντας καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχουν κλάδοι ἀσύνδετοι μέσα στὸ σχολικὸ πρόγραμμα, παρὰ ἐνότητες: π. χ. τὸ αὐτοκίνητο, ἡ ἠλεκτρικὴ μηχανή, ἡ καθαριότητα τοῦ σπιτιοῦ, τὸ ντύσιμο κλπ. Σ' αὐτὲς τίς ἐνότητες, ποὺ ὑπάρχουν στὴ ζωὴ πάντα, στηρίζεται καὶ ἡ μέθοδος. Δὲν πρόκειται νὰ μάθει τὸ παιδί κλάδους χωριστοὺς σὰν τὴ φυσικὴ εἴτε τὴν ἱστορία, παρὰ νὰ μάθει νὰ ἐπεξεργάζεται μιὰ ἐνότητα, γιατί καὶ στὴ ζωὴ αὐτὸ γίνεται. Γιὰ νὰ γίνει ἡ μελέτη αὐτὴ σὲ μιὰν ἐνδιαφέρουσα ἐνότητα χρειάζεται πλάνο ἐργασίας. Ἀπὸ ποῦ θὰ ἀρχίσουμε, πῶς θὰ προχωρήσουμε, πῶς θὰ χωρίσουμε τὴ μελέτη μεταξὺ τῶν παιδιῶν. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ μέθοδος αὐτὴ ὀνομάστηκε μέθοδος

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

της σχεδιασμένης δουλειάς. Η μέθοδος αυτή αναπτύσσει την υπευθυνότητα κάθε παιδιού, δείχνει τις ιδιαίτερες κλίσεις του και μορφώνει τον χαρακτήρα.

Στο Αμερικάνικο σχολείο στηρίχθηκε και το Σοβιετικό, με τη διαφορά πως το δεύτερο τελειοποίησε κι ολοκλήρωσε το πρόγραμμα και τη μέθοδο. Το σχολείο εργασίας της Δύσης και της Αμερικής έγινε Πολυτεχνικό σχολείο στη Ρωσία.

Το σύνθημα των Ρώσων παιδαγωγών ήταν ο «πολυτεχνισμός». "Επρεπε κάθε πολίτης να ξέρει να διευθύνει μια οποιαδήποτε δουλειά, να μορφωθεί πολύπλευρα. Κι' αυτό για τους έξης λόγους: Δεν πρόκειται να μαθαίνει μια δουλειά ο καθένας, και να χάνεται μόλις ή δουλειά αυτή περνά κρίση. "Επειτα δεν θα υπάρχουν χωριστά οι θεωρητικοί και χωριστά οι εργάτες, παρά ο καθένας θάνε εργάτης και θεωρητικός μαζί. «Και μια μαγείρισσα πρέπει να ξέρει να κυβερνά το κράτος». Η μέθοδος του σοβιετικού σχολείου είναι η μέθοδος της «σχεδιασμένης δουλειάς» που πήραν από την Αμερική, με τη διαφορά πως το σχέδιο γίνεται σύμφωνα με τις άμεσες κοινωνικές ανάγκες και πέρνει πάντα περιεχόμενο κοινωνικό. Το ρωσικό σχολείο ξέρει «την κοινωνικά χρήσιμη δουλειά». Αυτό είναι η μεγαλύτερη αποστολή κάθε πολίτη και κάθε σχολείου για την καλλιέργεια της ζωής των εργαζομένων, για το πολιτισμό. "Ετσι μια τάξη παίρνει την απόφαση να κάνει ηλεκτρική εγκατάσταση σ' ένα χωριό. Αυτό είναι το σχέδιο που στηρίζεται σε πραγματική ανάγκη μιας κοινωνικής ομάδας. Η δουλειά που θα κάνουν τα παιδιά θάχει σκοπιμότητα και μάλιστα κοινωνική, ενώ στο σημερινό σχολείο τα γράμματα μαθαίνονται χωρίς συγκεκριμένη σκοπιμότητα. Το σχέδιο της ηλεκτρικής εγκατάστασης περιλαμβάνει θεωρία και πράξη. Τα παιδιά θά μορ-

Κοσμογεννήτρα χρυσαυγή, γλυκόνειρο του κόσμου, βασίλισσα ζωή της γης, με τα φλογάτα χείλια, με τη μαγεύτρα τη ματιά που δένει όλα τα μάκρη, πές μου ποιά 'ναι ή πατρίδα σου, πως είναι τ' όνομά σου;

— Το φως του γήλιου μέπλασε κι' έχω τη γη μητέρα και κάθε ανθρώπινη καρδιά γλυκαδελφή την έχω κι' αν για πατρίδα μέρωτās τον κόσμο έχω πατρίδα. "Οπου πατήσω κι' όπου ζω χώρες αναγαλιάζουν, καρδιές σαν τριαντάφυλλα του Μαγιαπρίλη ανοίγουν τρεμογελούν οι ουρανοί και κελαηδούν τ' αηδόνια και λάμπει ή μέρα σα Λαμπρή και παίζει με τον ήλιο. Κι' αν μ' έρωτās για τ' όνομο με λέν: 'Ελευθερία. Γειά σας χαρά σας θάλασσες, στεριές μου γειά χαρά σας, σας άγκαλιάζω και πονώ απ' τη πολλή χαρά μου. Πατρίδες πιάστε το χορό, χώρες όλου του κόσμου και με το χρυσομάντηλο θά σύρω το χορό μας, θά ξανεμίσω τα μαλλιά τα στήθεια να φουσκώσουν και να φυσήξει στις καρδιές τ' άγέρι απ' τη πνοή μου. "Αίντες πατρίδες λιόχαρε; κι' εγώ θάμαι μαζί σας πατρίδα δίχως λευτεριά δεν τήνε βλέπει ο γήλιος πατρίδα δίχως λευτεριά δεν τήνε λέν πατρίδα.

Τ. Χ' ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

φώνονται δουλεύοντας και πάλι θά εφαρμόζουν και θά έλέγχουν στην πράξη ό,τι διάβασαν "Εξ' άλλου το καινούριο σχολείο εκμεταλλεύεται σε άφάνταστο βαθμό όλα τα μέσα, τον κινηματογράφο, το θέατρο, το ραδιόφωνο, το βιβλίο και γίνονται ελεύθερες διαλέξεις και συζητήσεις. Σκοπός της μόρφωσης είναι να ανοίξει ελεύθερα μπροστά στο παιδί και στο νέο όλες τις κατακτήσεις, που έκανε ο άνθρωπος με την έπιστήμη και την τέχνη. Κάθε παιδί πρέπει να ξέρει να κάνει ραδιόφωνο.

Η μεταπολεμική κοινωνία θά αποβλέψει στο πολυτεχνικό σχολείο με τη μέθοδο της σχεδιασμένης δουλειάς, γιατί αυτό δίνει πολύπλευρη μόρφωση, ένώνει θεωρία και πράξη, αναπτύσσει την κοινωνικότητα, αναπτύσσει μια ελεύθερη προσωπικότητα χωρίς καταναγκαστική πειθαρχία και καταπίεση και φέρνει ισότητα στα δυο φύλα.

"Όλα αυτά θά γίνουν, όταν δεν θά υπάρχει στην κοινωνία εκμετάλλευση, όταν όλα τα αγαθά θάνε στα χέρια του λαού για να παραδοθούν στις έρχόμενες γενιές που έχουν καθήκον να τα αναπτύξουν πιο πολύ και να ανεβάσουν τον πολιτι-

σμό σε άνωτερα σκαλοπάτια.

Στον περιορισμένο χώρο που διαθέτει το περιοδικό μας είναι άδύνατο να εκθέσουμε με περισσότερα λόγια την μέθοδο του καινούριου σχολείου που θά έξυπηρετήσει την μόρφωση όλου του λαού. Περιοριζόμαστε κατανάγκη στις λίγες αυτές γραμμές συστήνοντας το διάβασμα της μορφωτικής αυτής προσούρας σε όλους τους αναγνώστες μας.

Α. Γ.

«Καλώ όλους τους τίμιους νέους και τις νέες να μπούν στην ΕΠΟΝ. Καλώ όλους αυτούς που έκλαψαν, που πόνεσαν, που πείνασαν, αυτούς που ο Έλληνικός φασισμός τους στέρησε το θείο δώρο της μόρφωσης και της χαράς να ένωθούν μαζί μας, με τους ήρωϊκούς έπονίτες και έπονίτισσες, για ν' άγωνιστούμε για μια χαρούμενη, λεύτερη κι ευτυχισμένη ζωή.— Γιατί πρέπει να το βάλετε όλοι στο νοῦ σας πως όλα αυτά δε χαρίζονται μά καταχτιένται με αίμα».

Από το λόγο του Γραμματέα της ΕΠΟΝ Λέσβου σγ. ΝΙΚΟΥ ΑΝΔΡΕΟΥ.

Η ΓΡΗΛΑ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ

Εκεί ποῦταν τὸ παλῆο τὸ κάστρο, ποῦ τὸ χάλασαν γιὰ νὰ κάνουν τὴ παραθαλάσσια πλατεῖα, ἐκεῖ ἔγινε ἡ ἱστορία αὐτή.

Τότες τὸ κάστρο ἦταν ἓνας σωρὸς ἐρείπια. Κομμάτια ὀλάκερα ἀπὸ ντουβέρια, τὸ ἓνα ριχμένο πάνω στᾶλλο, καθὼς σωριάστηκαν ὕστερα ἀπὸ τὴν ἔκρηξη, ποῦ τὸ κούνησε συθέμελα, ὅταν γιὰ πρώτη φορὰ καταπιάστηκαν νὰ τὸ χαλάσουν.

Εκεί, ὅταν ἤμασταν μικροί, παίζαμε πάνω στὶς πολεμίστρες του, ποῦ ἔμεναν ὀρθές, τὸν πόλεμο. Οἱ παιδικές μας ψυχές ἔπερναν τότες κάτι τὸ ἄγριο κι' αὐτές, ἀπ' αὐτὸ τὸ θέαμα τοῦ ὀλέθρου καὶ τῆς καταστροφῆς. Ἄλλοι μὲ τὸ στόμα τους, ἀπομιμούνταν τὸν ἦχο φοβεροῦ κανονιοῦ. Ἄλλοι ἔρριχναν ἓνα λυσσασμένο τουφεκίδι, ποῦ ὁ καπνὸς του, ποῦ μᾶς στράβωνε τὰ μάτια καὶ μᾶς γέμιζε τὸ στόμα, ἦταν χῶμα. Ἄλλοι σαλπίζανε καὶ ἄλλοι ἔτρεχαν μὲ μάτια ἔξαλλα πάνω στὰ φτερά μιᾶς μανιασμένης ἐφόδου, ποῦ ἡ εἰκόνα τῆς ζωγραφιστῆς ἀπ' τὴ παιδικὴ φαντασία μειωριζόντανε μπροστὰ στὰ ὀρθάνοιχτα μάτια τῆς παιδικῆς ἀγριεμένης ψυχῆς. Τότες ἓνας ἥρωας πραγματικὸς στὰ μάτια μας, ἀνέβαινε ξαναμμένος καὶ ἄγριος πάνω στὸ χαλασμένο ντουβάρη καὶ μὲ τὸ χατζάρι του χτυποῦσε τοὺς ἄλλους πάνω στὸ γυμνὸ λαιμό, στὸ κορμί ποῦ σπάρσζε ἢ στὰ ποδάρια, ποῦ λύγιζαν ἀνίκανα. Τὸ παιδικὸ αὐτὶ ἄκουε τότες τὸ κεφάλι ποῦ κατρακυλοῦσε στὸν κρημνὸ, ἢ τὸ κορμί ποῦ ἔπεφτε χάμω, σὰ γεμάτο σακκί, χωρὶς τὴ παραμικρὴ κίνηση. Τὸ μάτι μας ἔβλεπε χέρια νὰ κρέμονται μετέωρα καὶ τὰ αἵματα ποῦ πότιζαν τὰ ντουβάρια τοῦ κάστρου. Ἐγὼ εἶχα βρεῖ ἓνα μέρος τοῦ ντουβαριοῦ, ποῦ ποτές του δὲ στέγνωσε μὰ πάντα ἦταν κόκκινο, βρεγμένο μὲ αἷμα. Ποτές μου δὲν τῶπα στοὺς ἄλλους μὰ ἔξαιρα πὼς ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ ντουβαριοῦ, σὰν ἓνα σφουγγάρι ἀχόρταγο, εἶχε ρουφήξει πολὺ αἷμα.

Αὐτὰ ὅμως ἦταν ψέμματα, γιατί ποτές δὲν εἶχε πέσει ἐδῶ κανένα κορμί. Ἦταν μονάχα ἓνα κάστρο ἀχρείαστο, ποῦ ἡ ἡμερὴ θάλασσα μὲ τοὺς καθρέφτες τῆς κοροῖδευε ὅλη τὴ παλληκαριά του, ποῦ ὁ χρόνος καὶ οἱ ἄνθρωποι ἔκαναν ἐρείπιο.

Αὐτὸ ποῦ τὸκανε τόσο φοβερό, ἦταν αὐτὴ ἡ παιδικὴ φαντασία, ποῦ καὶ τώρα σὰν θύμηση μακρινή, ἀνασταίνει ἀκόμα τὸ θρόλο του καὶ τὸ κάνει νὰ ζεῖ καὶ τώρα ποῦ τίποτα πιά δὲν ὑπάρχει ἀπ' ὄλο τὸ φοβερό μεγαλεῖο του. Τότες μέσα στὴ σκέψη μου βουβαίνονται ὅλες οἱ ἄλλες παιδικές σκηνές κι' ἀκούγεται μονάχα μιὰ φωνὴ γοερὴ κι' ἓνας θρῆνος βαρὺς, ποῦ ἀλήθεια δὲν τὸν ἀνασταίνει καμμιά θύμηση καμμιά φαντασίας παιδικῆς, μὰ ἓνα δρᾶμα ἀληθινὸ, ποῦ

τώρα ποῦ μεγάλωσα, νοιώθω τὴ πραγματικὴ σημασία του. Ἦταν ἓνας θρῆνος μιᾶς μάνας, ποῦ ἔμεις οἱ μικροὶ οἱ ἄθωοι τυραννοῦσαμε σκληρά...

Εκεί στὴ νοτιοδυτικὴ πλευρὰ του, σύρριζα στὰ θεμέλια του, ἦταν μιὰ λακκοῦβα σκοτεινὴ καὶ βαθεῖα, ποῦ τὴ σκέπαζε ὄλο τὸ βαρὺ τετράγωνο τῆς γωνιᾶς τοῦ τοίχου, ποῦ σχημάτιζε ἐκεῖ ἀπάνω ἓνα εἶδος πλατφόρμας. Ἄλλοι λέγανε πὼς ἦταν ἀποθήκη, ἄλλοι πὼς ἦταν στέρνα κι' ἄλλοι πίστευαν πὼς ἦταν ἡ ἀρχὴ ἑνὸς λαγουμιοῦ, ποῦ τραβοῦσε ὑπόγεια κάτω ἀπ' τὸ δάσος κι' ἔφθανε πέρα μακριὰ στὴν ἄλλη ἄκρη τῆς πόλης. Πολλοὶ καυχιόντανε πὼς εἶχαν μπεῖ μέσα καὶ πὼς κανένας περπατοῦσε ἐκεῖ μὲ μεγάλη εὐκολία. Ποτές μου ὅμως δὲν πίστεψα αὐτοὺς τοὺς φαντασμένους. Ἐγὼ ἔξαιρα πὼς ἦταν μιὰ σιχαμερὴ τρύπα γεμάτη σκουπίδια ποῦ μονάχα τὸ σκοτάδι κατοικοῦσε ἐκεῖ. Μιὰ φορὰ θυμᾶμαι κυνηγήσαμε ἔως ἐκεῖ ἓνα μεγάλο φίδι, ποῦ χάθηκε μέσα στὸ μαλακὸ ὑπόλο σκοτάδι τῆς. Κανένας μας δὲν τολμοῦσε νὰ μπεῖ μέσα καὶ μονάχα ἀστόχαστα ρίχναμε ἀπ' τὸ στενὸ τῆς ἀνοιγμά τις πέτρες, θέλοντας τάχα νὰ σκοτώσουμε ἓναν ἀνύπαρκτο ἐχθρό, ποῦ πιθανὸ κρυβόντανε μέσα τῆς.

Νᾶταν ὅμως πάντα ὁ ἀνύπαρκτος ἐχθρὸς θᾶταν καλά, γιατί κανένα βᾶρος δὲν θὰ πλάκωνε τώρα τὴ ψυχὴ μας. Μὰ δὲν ἦταν μονάχα αὐτὸς ποῦ πετροβολοῦσαμε. Γιατὶ ἐκεῖ μέσα στὴ λακκοῦβα ἦρθε νὰ κατοικήσει μιὰ ἀνθρώπινη ὑπαρξη. Τὴ σημασία ὅμως εἶχε αὐτὸ γιὰ μᾶς; Ἦ ἄνθρωπος ἢ φίδι, ἦταν τὸ ἴδιο. Τώρα οἱ πέτρες μας ριχνόντανε γιὰ νὰ βροῦν ἓνα σκοπὸ, ἓνα σημάδι. Καὶ σήμερα ποῦ τὸ θυμᾶμαι, κακίωνω μὲ τὸν ἑαυτὸ μου, κακίωνω μὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, γιατί κανένας δὲν βρέθηκε νὰ μᾶς χτυπήσει, νὰ μᾶς δείξει τὸ κακὸ ποῦ κάναμε.

Τυραννοῦσαμε ἓναν ἄνθρωπο! Ὅσο κι' ἂν ὁ οἶκτος αὐτὸς σήμερα ἔχει χάσει τὴ βαρύτητά του, ὅμως ἐγὼ θὰ ποθοῦσα νὰ ζοῦσε ἢ κυρὰ Φρόσω, γιὰ νὰ πηγαινα, μεγάλος τώρα, νὰ τῆς γέμιζα τὸ κουμάρη τῆς, ποῦ μιὰ μέρα τότες, νομίζοντας πὼς ἐγὼ εἶμαι ὁ πιὸ καλὸς, μοῦ τῶδωσε νὰ τῆς τὸ γεμίσω, καὶ γὼ μαζί μὲ τοὺς ἄλλους τὸ στήσαμε ἐκεῖ πέρα στὸ σημάδι καὶ ὕστερα μὲ τὰ θρῦμματά του πετροβολώντας τὴν τὴν βάλουμε μέσα στὴ τρύπα τῆς ἀπ' ὅπου ἀκούοντανε μονάχα ἓνας θρῆνος.

Ἦταν κακιά, πολὺ κακιά ἡ παιδιὰτικὴ μας ψυχὴ. Μὰ δὲν φταίγαμε κι' ἐμεῖς. Φταίγαν οἱ ἄνθρωποι ποῦ ἄφιναν λεύτερη τὴ βλακία τους νὰ σκορπᾶ τὴ δυστυχία καὶ νὰ τυραννᾶ τις νευρικές μας ψυχές μὲ τὰ τραχεῖὰ ὀράματα τοῦ ὀλέθρου, τοῦ κατὰτρηγμοῦ καὶ τοῦ ξεριζώματος

ἀπ' τὸν ἄγριο διωγμό. Ἐνὰ τέτοιο τραχὺ καὶ προκλητικὸ γιὰ τις ἄρρωστες τότες νευρικές ψυχές μας, ποῦ ζοῦσαν μέσα στὴ δίνη τοῦ πολέμου, ἦταν καὶ ἡ κυρὰ Φρόσω. Μὰ ὄχι αὐτὴ ἦταν κάτι παραπάνω, ἦταν ἡ ἴδια ἡ ἀθλιότητα. Τώρα σκέφτομαι ὅτι δὲν μποροῦσε νᾶταν καμμιά ἄλλη. Ἦταν μιὰ γρηὴ ἔξηντάρη. Οἱ τρίχες τῆς εἶχαν τὸ χρῶμα τῆς ἀχουλιᾶς κι' ἡ ὄψη τῆς σὰ πελεκημένη πάνω σὲ σταχτὶ μαλτέζικο μὲ ἴσιες σὰ πριονισμένες κοψιές ποῦ σχημάτιζαν σφιχτὰ χεῖλια μὲ τραχειές τις ρυτίδες τοῦ χρόνου, νομίζεις πὼς ἦταν ἓνα κοτρώνη τοῦ ρημαδιοῦ, ποῦ σὲ κοίταζε μὲ τὴ λίθινη ἡλιθιότητά του. Τὰ μάτια τῆς δὲν εἶχαν κανένα φῶς. Ἦταν κι' αὐτὰ πασπαλισμένα σὰ μὲ σταχτὴ. Τὰ κουρέλια ποῦ σκέπαζαν τὸ σῶμα τῆς, ἦταν κι' αὐτὰ χωρὶς χρῶμα, σὰν πανιὰ βουτηγμένα στὴ λάσπη καὶ ξηραμένα στὸν ἥλιο. Σπάνια ἔβλεπε τὸ φῶς. Εἶχε τραβηχτεῖ μέσα σ' αὐτὴ τὴ τρύπα καὶ μιὰ καρπέτα ποῦ τὴν ἔφραζε, ἀποτελοῦσε τὴν ὅλη αὐλαία αὐτοῦ τοῦ θεάτρου, ποῦ πάνω του παιζόντανε τὸ δρᾶμα τῆς ἀνθρώπινης δυστυχίας. Ποιὸς τολμᾶ νὰ τραβήξει ἓνα τέτοιο κορδόνι; Ποιὸς ἄλλος ἀπὸ τὴ παιδικὴ ἄγνοια, ποῦ νομίζοντας πὼς ἀνακάλυψε τὸ πιὸ ἐλκυστικὸ παιχνίδι, τραβοῦσε αὐτὸ τὸ παλῆο τσοῦλι, γιὰ νὰ κάνει νὰ παίχθει μπροστὰ στὰ μάτια τῆς, αὐτὸ τὸ δρᾶμα ποῦ τὸ μικρὸ μᾶς μυᾶλό, ἦταν ἀνίκανο νὰ νοιώσει τὸ βᾶθος του καὶ πλήρωνε τὸν μοναδικὸν ἠθοποιὸ καὶ σαλιμπάγκο του μ' ἓνα ἄνανδρο πετροβόλημα, ποῦ μόνον ὁ θρῆνος καὶ ἡ κραυγὴ τῆς ἀπελπισίας, ἦταν ἡ ἀδύνατη ἀπάντηση.

Αὐτές τις ὠρες ἡ σταχτιά τῆς μορφῆς, ποῦ δὲν εἶχε καμμιά γλύκα, πρόβαλε σὰ κεφάλι ἐρπετοῦ μέσα ὀπ' τὴ τρύπα καὶ παρακαλοῦσε γοερὰ νὰ τῆς ξαναδώσουμε τὸ τσοῦλι τῆς. Κανείς μας ὅμως δὲν τὴν ἄκουε καὶ ὁ θρῆνος τῆς ψυχῆς τῆς χανόντανε μέσα στὰ ἀδιάφορα βουβὰ ντουβέρια τῶν ἐρειπίων, ἢ τὸ χᾶνευε ὁ βρόγχος τῶν κυμάτων, ποῦ σποῦσαν ἀδιάφορα, σκληρὰ, στὰ θεμέλια τοῦ κάστρου.

Ἐγὼ παρ' ὄλο ποῦ μαζί μὲ τοὺς ἄλλους αὐτὴ τὴν γυναῖκα τὴν εἶχα κάτω ἀπ' τὴ τσᾶκα τῶν βασανιστηρίων, ὅμως ὅταν τὴν ἔβλεπα μονάχος τὴν φοβόμουν. Πάνω τῆς εἶχε κάτι τὸ ἄγριο, κάτι τὸ τραγικὸ, ποῦ ἔδιωχνε κάθε οἶκτο, ἐνῶ μὲ τὴ ψυχὴ ποῦ ἐνοιωθεῖ τὸ ἄγγιγμα τοῦ τρόμου, προσπαθοῦσε νὰ ξεδιαλύνει τὸ μυστήριό τῆς.

Τὶς ὠρες αὐτές ἀνεβασμένους πάνω σ' ἓνα μικρὸ ὕψωμα ποῦ βρίσκονταν λίγο πάνω ἀπ' τὴν τρύπα, μὲ ὀρθάνοιχτα τὰ παιδικὰ μάτια καὶ μὲ καρδιά ποῦ χτυποῦσε δυνατὰ στὰ μηλίγγια, ἔβλεπα μὲ τρόμο τὸ σταχτὶ σκιάχ-

τρο της να πλανιέται πάνω στα χαλασμένα ντουβάρια του κάστρου. Έβγαινε σκυφτή μέσα απ' τη τρύπα της και με σφιγμένες τις γροθιές τραβούσε ίσια κατ' ευθείαν στη θάλασσα, εκεί στο ψηλό μέρος του κάστρου, που αγνάντευε ίσια στα βουνά της ανατολής, που έκαιαν ακόμα απ' τις φωτιές του πολέμου και της καταστροφής. Νόμιζες πως τη στιγμή εκείνη ή ανθρώπινη δυστυχία βιάδιζε ίσια κατεπάνω στο θεό της καταστροφής, για να του δώσει κοτάμουτρα μια γροθιά, που θα τον σώριαζε κι' αυτόν κατὰ γής, ἄθλια θρύμματα. Το κάστρο τότε, το έρείπιο, γινόνταν πολεμίστρα ήρωική και πανανθρώπινη, απ' όπου θα σπούσαν την άδυσώπητη φάτσα του θολού ουρανού. Οι γλάροι έκρωζαν γύρω στα έρείπια κι' όλα περίμεναν να πέσει ή κατάρρα της γρηάς, που θάταν το σύνθημα της καταστροφής. Τήν έβλεπα ακίνητη, όλόρθη, πελώρια, ένω ή κουρελιασμένη φούστα της, μεγθύνοντας ακόμα πιό πολύ την πελώρια σιλουέττα της, κυμάτιζε σα σημαία της δυστυχίας κι' αυτή. Η καρδιά μου χτυπούσε δυνατά. Στα παιδικά μου μάτια φάνταζε πως ή κυρά Φρόσω τη φοβερή εκείνη στιγμή μπορούσε να χαλάσει ολάκερο αυτό το σύμπαν της δυστυχίας. Ναί, ή κυρά Φρόσω είχε τη δύναμη και θα τώκανε, φτάνει να μπορούσε ν' ανέβαινε τον ψηλό τοίχο της πολειίστρας. "Όχι, δέν μπορεί έλεγα μέσα μου, που φοβόμουνα αυτή τη καταστροφή. Είνε ψηλός έλεγα και ή γρηά είνε αδύνατη. Είνε ένα πράμα σιχαμερό, κουρελιάρικο, με κίτρινο γαζιάρικο δέρμα και με ήλιθια μάτια που στην ώρα της απόφασης σταματά και σε κοιτά παράξενα χωρίς ποτέ να νοιώθεις το σκοπό της. Ποτέ της δέν ξεστόμισε την κατάρρα. Η σύσπαση των μυώνων της έπεφτε και με βλέμμα ακαθόριστο, πολύ ακαθόριστο κοιτάζοντας τον θολό ουρανό, άφινε για διαμαρτυρία μέσα στο θόλο του σύμπαντος μια σπαρχτική κραυγή, που έβγαινε μέσα απ' το μαύρο στόμα της, ένω ξεπετούσε μπροστά το λαιμό της και έδενε τα δυο κοκκαλιάρικα χέρια της.

— Ρέ Σταμάσαατ' έλα βρέεε...

Οι γλάροι τρομαγμένοι απ' τη φωνή της, ξεπετιόντανε μέσα απ' τα χαλάσματα άφινοντας τις άνοστες τρομαγμένες κραυγές των, μέσα στον συνεφιασμένο ουρανό, πούταν έτοιμος να ξεσπάσει σε βροχή. Η γρηά επανελάμβανε τη πρόσκλησή της προς την απέναντι άκτή, που θολή, μακρυνή, άνήξερη για τα δράματά της, μόλις καταδέχονταν να φανεί μέσα απ' την καταχνιά. Ήταν μια στιγμή τρομαχτική και τραγική αυτή ή επίκληση της μάνας στο γυιό της το Σταμάτη, πουχε μείνει με τη καταστροφή, άγνωστο ποϋ, πάνω στη Μικρασιατική άκτή. Γι' αυτό είχε έρθει ή γρηά στο κάστρο. Από κει πέρα βίγλιζε όλη τη ματωμένη άκτή και

Η ΑΓΓΛΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΑΝ....

"Αν μπορείς νάσαι άτάραχος όταν τριγύρω οί άλλοι σ' έσένα ρίχνουν το άδικο μέσα στην παραζάλη, αν μπορείς όταν δισταγμούς, για σε θάχουν εκείνοι νάχεις στη δύναμη σου έσύ κρυφήν έμπιστοσύνη, αν μπορείς νάσαι ακούραστος όταν προσμένεις κάτι, με ψέμα να μην άπαντάς στών άλλων την άπάτη, αν σε μισούν να μη μισείς κι' άς είσαι πληγωμένος να μην είς' έφκολόπιστος, μήτε πονηρεμένος, αν μπορείς να όνειρέβεσαι και τα όνειρα να όρίζεις, να σκέφτεσαι χωρίς τη ζωή στη σκέψη να χαρίζεις, αν μεγαλόψυχος μπορείς το ίδιο να ξανοίξεις, τον Θρίαμβον ή τον "Όλεθρο που κάποτε θα σμίξεις, αν ύπομένεις τους κακούς ν' άκούς που θα χαλούνε τα λόγια σου τάληθινά κι' άμυαλους θα πλανούνε, αν μπορείς ό,τι άγάπησες ρημάδι ν' άντικρίσεις... με χαλασμένα σύνεργα το έργο να ξαναρχίσεις, αν όσα πλούτη κέρδισες μπορείς να τα σωριάσεις σ' ένα παιγνίδι τολμηρό, να μην το λογαριάσεις, κι' όταν χαθούν άχάλαστη νάναι ή ζωή σου έσένα χωρίς να παραπονεθείς ποτέ για τα χαμένα, αν σκλάβα σου νάχεις μπορείς στην πράξη την καρδιά σου να βρείς το θάρρος που έμεινε πολύ καιρό μακριά σου αν στην καταστροφή μπορείς νάχεις την ίδια γνώμη, με άσειστη θέληση να λές:—«βάστα καρδιά μου άκόμη!»— μέσα στον όχλο νάσαι άγνός χωρίς να φέβγεις πέρα νάσαι με τους τρανούς χωρίς να πάρει ό νοϋς σου άέρα, κι' αν δέ μπορεί φίλος κ' έχτρος πίκρες να σε ποτίζει κι' αν έχτιμάς κάθε άνθρωπο μονάχα όσο θ' άξίζει κι' αν το γοργό καιρό μπορείς σωστά να τον μετρήσεις και μέσα του κάθε στιγμής τους θησαβρούς να κλείσεις... όλα δικά σου γίνονται τότε σε άφτη την πλάση κι' είσαι άξιός άντρας που κανείς δέ θα σε ξεπεράσει.

RUDYARD KIPLING

(Μετάφραση Μαρίνου Σιγούρου)

ή έλπίδα της τρέχοντας σ' όλη την άκρογιαλιά, ανέσταινε Σταμάτηδες, που ή μητρική φωνή παρακινούσε νάρθουν, για ν' άπολαύσουν ακόμα μια φορά τη θαλπωρή της μητρικής άγκάλης. Αυτό το χάρισμα της άσβεστης μητρικής στοργής τώκρυβε μέσα της ακόμα άκοίμητο ή γρηά Φρόσω. Κανέννας όμως δέν άπαντούσε, και τότες ή γρηά έμενε βουβή. Τα μάτια της τα σταχτιά λές κι' έβγαζαν μίσος κι' όλα τα χαλάσματα, όλα τα ντουβάρια κείνη τη στιγμή γινόνταν τρομερά. "Όχι ποτές μου δέν μπορούσα ν' άγαπήσω τη γρηά Φρόσω. Μονάχα τη φοβόμουνα σαν κάτι παράξενο, σαν κάποιο εϊκόνημα φοβερού άγίου που κρύβει μέσα του κάποια άνείπωτη δύναμη. Έκείνες τις στιγμές ή κυρά Φρόσω, ανέβαινε στα μάτια μου σαν κάτι το ύπερφυσικό. Μερικές στιγμές ακόμα μ' έκανε να πιστεύω πως στα χέρια της κρατούσε κάτι μυστικά, που αν τάξαιρες, θα μπορούσες να νοιώσεις το βαθύ νόημα του κόσμου. Θυμάμαι όμως ακόμα πως εκείνες τις στιγμές όταν τυχαία μάς έβλεπε, δέν άνεγνώριζε ποτές άπάνω μας τον έχθρό της, έστω κι' αν την είχαμε από βραδύς πειράξει με

τον πιό σκληρό τρόπο. Μας κοίταζε ήρεμα, μητρικά, σαν να μάς έλεγε σας άγαπώ. Μά τότε ήταν που την φοβούμασταν ακόμα πιό πολύ. Δέν ξαίρω αν αυτή τώνοιωθε αυτό. Θάθελα όμως, ποτές να μην είχε νοιώσει αυτό το άλλόκοτο αίσθημά μας.

Ντρέπομαι να γράψω το πως πέθανε. Μά μια που άρχισα θα το κάνω. Τι κι' αν μάς φέρνει ντροπή! Έμεις είμασταν μωρά τότες και κανέννας δέν γεννιέται άγιος. "Άγιος γίνεται κανέννας ύστερα όταν περάσει το σκολειό της δυστυχίας. Είχαν έρθει έργάτες της Δημαρχίας με τους βαρηούς τους κασμάδες. Το κάστρο θα το γκρέμιζαν για να γίνει ή σημερινή πλατεία. Οι πέτρες κουβαλιούντανε κι' όσα ντουβάρια απ' τάχρηστο κάστρο έμεναν όρθά τάρριχναν κάτω με μπαρουτιές.

Κανέννας δέν μπορούσε να δώσει στη κυρά Φρόσω να καταλάβει, πως σε λίγο ή κατοικία της θα πετιούντανε στον άέρα και πως έπρεπε ν' άδειάζει τη γωνιά. Βρισκόντανε άγρια, κατακίτρινη, φαντάζοντας σαν άχνοφάντασμα, στο βάθος της τρύπας της που το στόμα της δέν

τό σκέπαζε πιά κανένα τσοῦλι, γιατί οἱ ἐργάτες, νέοι τύραννοι κι' αὐτοί, τῆς τάρπαξαν καί τό πέταξαν στή θάλασσα, θέλοντας νά τήν ἐξαναγκάσουν νά φύγει. Ὁ κασμάς χτυποῦσε δίπλα τῆς, οἱ πέτρες κατακυλοῦσαν στό γκρεμό, καί μόνο ἡ κυρά Φρόσω ἔμενε ἀκίνητη, σιωπηλή, μέσα στήν τρύπα τῆς κοιτάζοντας τὰ πάντα μ' ἀδιαφορία. "Ἐμοιαζε σάν ἕνα μαῦρο νυχοποῦλι, χωμένο μέσα στήν ἀπόλαυση τοῦ σκοταδιοῦ του. Κουκουλωμένη μέ τό μαῦρο σάλι τῆς, δέν ἀπαντοῦσε καθόλου στίς φωνές τῶν ἐργατῶν πού προσπαθοῦσαν νά τή διώξουν ἀπό κεῖ, "Ἐνας εἶχε μπεῖ μέσα καί μὴ τολμώντας νά τή σύρει ὄξω, πέταξε ὅλα τὰ θλιβερά στρωσίδια τῆς ἐλπίζοντας ὅτι ἔτσι θά τήν ἀνάγκαζε νά βγαί. Ἀκίνητη ὅμως, παρακαλώντας μονάχα νά μὴ τῆς φράξουν τή θέα τῶν βουνῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἔμενε πάντα ἡ γρηά ψιθυρίζοντας ἀκατάληπτα τό ὄνομα τοῦ Σταμάτη. "Ἦταν ἕνα πείσμα δαιμονισμένο, ἕνα ἄγριο πείσμα. Κανένας δέν μπορούσε νά τή λυπηθεῖ ἐκείνη τῆ στιγμή. Ἐμεῖς πήραμε τὰ πεταμένα στρωσίδια τῆς, τῆ μοναδική τῆς περιουσία καί τὰ πετάξαμε στή θάλασσα ρίχνοντας ἀπό πάνω τους βρειές πέτρες γιά νά πάν πῶ οἱ γουρα στόν πάτο. Ὑστερα πήραμε τό πιάτο τῆς καί τό τενεκεδάκι τῆς πού ἔπινε νερό καί τὰ σήσαμε σημάδι μπροστά στή τρύπα τῆς ἐνῶ ἡ γρηά φώναζε σπαραχτικά «μὴ παιδιά μου, μὴ». Ποῖός ὅμως εἶχε αὐτιά νά τήν ἀκούσει. Οἱ ἐργάτες βλαστημοῦσαν πῶ πολύ καί μᾶς ἐσπρωχθῆσαν νά τήν πειράζουμε. Κανένας δέν ἦταν ἐκεῖ πού θά μπορούσε νά τῆς μιλήσει μέ καλὸ τρόπο.

Θυμάμαι πῶς κάθε λίγο σκύβαμε καί βλέπαμε ἂν θάκανε τήν ἀπόφαση νά βγῆ. Καμιά ὅμως κίνηση ἀπό μέρος τῆς. Βουβή, μέ τὰ θολὰ σταχτιά μάτια τῆς, κοίταξε κατὰ τὴν ἀνατολή. Τ' ἄσπρα τὰ μαλλιά τῆς, λυτά, γυάλιζαν μαζί μέ τό σιχαχτί πρόσωπό τῆς, μέσα στό σκοτάδι τῆς γούβας. Περίμενε. Τό πρᾶμμα εἶχε πιά ἐκνευρίσει τοὺς ἐργάτες. "Ὅλα μᾶς τότε πήραμε πέτρες κι' ἄρχισαμε νά ρίχνουμε ἴσα ἀπ' τό στόμα τῆς γούβας. Σφυρίζοντας χανόντανε οἱ πέτρες μέσα στό σκοτάδι τῆς εἰσοδοῦ. "Ἦταν μιὰ σκληρή καί χτηνώδικη πράξη αὐτή. "Ὅταν παύσαμε γιά νά δοῦμε τό ἀποτέλεσμα, τὴν εἶδαμε νά βαστά μὲ τὰ δύο τῆς χέρια τό πρόσωπο καί νά κλαίει βουβά μ' ἀναφυλλητά, ἐνῶ κάπως ἀκατάληπτα ἀκούονταν τό ὄνομα τοῦ γιοῦ τῆς.

— Σταμάτη ἔλα πιά. Σταμάτη.

— Ψέμματ' τὰ κάνει, εἶπε ἕνας μᾶς. Νά τίς ριζοῦμε μπάσμα κι' ἄλλες;

— "Ὅχι, τώρα θά τῆς κάνουμε ἄλλο πρᾶμμα, εἶπε ἕνας μελαχροινός ἐργάτης, μ' ἕνα στρατιωτικὸ καπέλλο, ποῦκανε τὸν ἀρχηγό σ' ὅλη αὐτὴ τὴν ἐπιχείρηση. Μαζέψτε ξύλα καί παληόχορτα.

Θά βάλουμε φωτιά μπροστά στήν τρύπα.

Σέ λίγο ὁ σωρὸς ἦταν ἔτοιμος, ἀπ' τὰ πρόθυμα χέρια μᾶς. Ὁ ἐργάτης ἔβαλε φωτιά καί βγάζοντας μιὰ φοῦχτα μπαρούτι, πού τὴ τύλιξε μέσα σ' ἕνα χοντρό χαρτί, εἶπε: }

— Τώρα θά σοῦ δείξω παληόγρηνα πού δέ βγαίνεις. Μ' ἕνα συσπασμένο χαμόγελο αὐτοεπιδοκιμαστικὸ τῆς πράξης του ἔριξε τότε τό χαρτί μέ τό μπαρούτι στή φωτιά, κάνοντας λίγο πρὸς τὰ πίσω. Ξαφνικὸς κρότος ἀκούστηκε καί μιὰ φλόγα, ξεσκώνοντας ὅλα τὰ καμμένα χαρτιά καί ξύλα, γέμισε τὴν εἴσοδο τῆς λακκούβας. Ἐνας μαῦρος ὄγκος μέ πνιγμένη τὴ φωνὴ φάνηκε

Τὸ « Ἀντάρτικο »

Βροντάει ὁ "Ὀλυμπος, ἀστράφει ἡ Γκιόνα, μουγκρίζουν τ' Ἀγραφα, σιέτ' ἡ [στεριά: σι' ἄρματα, σι' ἄρματα μπρός, [στον ἀγῶνα γιά τὴ χιλιάκριβη τὴ λευτεριά.

Ξαναζῶν ἀνεψε τ' ἄρματολόκι στὰ μπράτσα σίδερο, φλόγα ἡ [ψυχή, λουφάζουν ἐντρομοὶ οἱ ξένοι λύκοι στήν ἐκδικήτρα μᾶς ἀντρίκια ὀρμη.

Ὁ Γοργοπόταμος στήν Ἀλαμάννα στέλνει περήφανο χαιρετισμό, μιᾶς ἀνάστασης νέας χτυπάει ἡ [καμπόνα μνηστὴν τὰ ὅπλα μᾶς τό λυτρωμό.

Σπᾶμε τὴν ἀτιμητὴν ἄλυσίδα πού μᾶς ἐβάραινε θανατερά, θέλομ' ἐλέφτερη ἔμεῖς πατρίδα καί πανανθρώπινη τὴ λεφτεριά.

σὴν εἴσοδο. Μ' ἕνα ραβδί σπρώχνοντας τὴ φωτιά μπροστά ἀπ' τὴ τρύπα ξεπρόβαλε ἔξω τό κεφάλι τῆς. Ἦταν ὅλο κατὰμαῦρο καί στό κούτελο πάνω ἀπ' τό ἀριστερὸ μάτι ἔτρεχε μαῦρο αἷμα. Ἡ καρδιά μου χτυποῦσε δυνατά. Μᾶς κοίταξε ὅλους μέ σιχασιά μέσα ἀπ' τὰ σταχτιά τῆς μάτια καί σηκώνοντας τό κορμί τῆς κίνησε κατ' ἀπάνω μᾶς.

Κανένας δέν τόλμησε νά σταθεῖ. Ἐγὼ μέσα στό συνεφιασμένο δειλινὸ νόμιζα, πῶς ἡ γρηά θά προφέρει πιά τὴ κατάρρα τῆς. Ἡ καταστροφή θά γινόταν ἀμετάκλητη. Μαζί μου ἔτρεχαν καί οἱ ἄλλοι ὡς πού ἀνεβήκαμε πιά στό ἀντικρυνὸ ὕψωμα. Ὁ μικρὸς τοῖχος μέ τό ἐνάμιση μέτρο ὕψος

ἔσωσε κι' αὐτὴ τὴ φορά τὴν ἀνθρωπότητα. Πάλι ἴδια ἡλίθια ἔριξε τό κεφάλι τῆς κατεπάνω μᾶς κι' ἄρχισε τὴ φωνὴ τῆς.

— Ρε Σταμάαατ, ἔλα ρέεε...

"Ἐφριξα ἀπὸ τρόμο. Αὐτὴ τὴ φορά ἡ φωνὴ τῆς ἦταν κάτι παραπάνω ἀπὸ διαμαρτυρία. Εἶχε κάτι τό φοβερό, τό ἀκατάληπτο, τό προκλητικό. Ἦταν μιὰ νότα, πού τώρα μονάχα ἡ ἀπελπισία πιέζοντας τὰ στήθια τοῦ ἄθλιου ὀργάνου τῆς, κατόρθωνε νά βγάλει. "Ἐπιασα τὰ αὐτιά μου καί τράβηξα σπιτί. Δέν μπορούσα νά ὑποφέρω αὐτὴ τὴ γοερὴ φωνή. "Ἦμουν ἕνα νευρικό παιδί. "Ὅχι ποτέ πιά δέν ἤθελα νά ξαναδῶ τὴ κυρά Φρόσω.

Τὴν ἄλλη μέρα ἔμαθα πῶς βρῆκαν τὴ γρηά πεθαμένη μέσα στή λακκούβα. Μὲ καρδιά πού χτυποῦσε δυνατὰ, ἔτρεξα στό κάστρο. Μπροστά στή τρύπα τῆς λακκούβας εἶχαν οὔρει τό κορμί τῆς κυρά Φρόσως. Τὰ μάτια τῆς ἦταν μισάνοιχτα καί κοίταζαν τὸν θολὸ οὐρανὸ. Πάνω ἀπ' τό ἀριστερὸ τῆς μάτι, στό κούτελο, βρισκόταν μιὰ πληγὴ μέ πηγμένο αἷμα.

"Ἐφριξα ἀπ' τὸν τρόμο. Σίγουρα ἔμεῖς ἤμασταν οἱ φονιάδες τῆς. Τότε γιά πρώτη φορά ἀποκαλύφθηκε ἡ βλακεία πού μᾶς τυραννοῦσε καί δέν μᾶς ἄφινε μέ ψυχὴ ξανοιγμένη στόν οἶκτο νά δοῦμε τὴν ἀθλιότητα.

— Τὴ σκότωσε ἡ πέτρα, εἶπα μέ τρόμο.

— Χοῦμ, ἔκανε ἕνας ἐργάτης, πού χτύπαγε ἀδιάφορα δίπλα τῆς τὸν γυαλιστερό κασμά. Αὐτὴ πέθανε ἀπ' τό κρῦο. Δέσ τὴν πού μελάνιασε!

Ὑστερα ἀφίνοντας τό κασμά μέ μιὰ σοβαρὴ φυσιογνωμία ἔτριψε μέ τό χέρι τό πηγμένο αἷμα καί εἶπε:

— Αὐτὸ εἶνε ἕνα ἀπλό γρατζούνισμα. Τῶπε κι' ὁ γιατρός, κι' ἀνάβοντας ἕνα τοιγάρο ξακολούθησε ἀδιάφορος τὴ δουλειὰ του.

Αὐτὴ ὅμως ἦταν μονάχα μιὰ δικαιολογία. Μιὰ δικαιολογία πού ποτὲ ἀκόμα δέν μπόρεσε νά οβύσει ἀπὸ μέσα μου τό αἶσθημα τῆς ἐνοχῆς. Τὰ μάτια ἀλήθεια ἀνοίχτηκαν κομμάτι στό ἀπέραντο ὄραμα τῆς ἀνθρώπινης δυστυχίας. Μὰ ἦταν πιά ἄργά.

Τὴ κυρά Φρόσω τὴ φόρτωσαν πάνω σ' ἕνα κάρρο. Πάνω τῆς ἔριξαν δυὸ ἄδεια σακκιά γιά νά μὴ φαίνεται τό ἄθλιο κορμί τῆς. Μόνο τό κεφάλι, καθὼς τὴν εἶχαν φορτώσει μπρούμιτα, μέ τό λάιμό ξυλιασμένο ξεπρόβαλλε ἀπ' τό πίσω μέρος τοῦ κάρρου. Εἶχε ὅμως πάλι τὴν ἴδια ἡλιθιότητα. "Ἐνα κοτρώνι τοῦ ρημαδιοῦ, σὰ τόσα ἄλλα, πού οἱ ἀδιάφοροι κασμάδες τῶν ἐργατῶν ἔρριχναν στό γκρεμό. Κι' ὅμως ἦταν τό μόνο κοτρώνι πού δέ χαίρονταν γιατί ἔφευγε ἀπ' τὴ γῆ. Θυμάμαι ἀκόμα πῶς πάνω στό κρούσταλλο τό θολὸ τῶν παγωμένων ματιῶν τῆς εἶχε μείνει ἕνα σταγονίδιο ἀπ' τό φῶς τῆς ἐλπίδας.

ΘΑΝΟΣ ΒΕΝΙΔΗΣ

Φύγανε οί καννιβαλικές όρδες του φασισμού, μά είνε βαθειές, πολύ βαθειές οί πληγές που μάς προκάλεσαν, και τό γιάτρεμά τους χρειάζεται χρόνο πολύ, θέληση, δουλειά και ύπομονή.

Φυσικά τό πρώτο που θα κυττάξουμε έδω, είνε ή τροφή, τό ντύσιμο, τά φάρμακα. Στη άλλη όμως Ελλάδα και σ' όλη σχεδόν την Ευρώπη δέν εμεινε τίποτεσ όρθιο. Τά σάρωσε τό σίδερο κι' ή φωτιά. Εκεί τό μεγαλύτερο κι' έπιτυκτικώτερο πρόβλημα είνε ή στεγαση.

Γενικά ό κόσμος, ή Ευρώπη όλόκληρη, θα ανοικοδομηθεί και θα αναδιοργανωθεί πάνω σε καινούργιες βάσεις. Η ζωή σήμερα είνε ομαδικώτερη χάρις στη πρόοδο της μηχανής. Οί άνθρωποι δέν είνε πιά ό ένας ανεξάρτητος απ' τον άλλο.

Δέν θαχουνε τώρα οί τεχνικοί να λύσουνε τό πρόβλημα της κατασκευής δαπανηρών σπιτιών, ώραιών και χαριτωμένων και πολυτελών πολυκατοικιών προνομιούχων ανθρώπων. Τό πρόβλημα είνε να στεγασθεί ό λαός. Και μάλιστα καλά και άνετα. Να στεγασθεί τό παραμελημένο πλήθος, που ή ζωή του δέν ήταν καθόλου εύκολη. Ο κόσμος, που κουρασμένος γυρνά τό βράδυ, χωρίς έλπίδα, γι' ανάπαψη, σε μελαγχολικά σπία. Σπία χωρίς πράσινο, ασφυκτικά κολλημένα τό ένα στο άλλο, με στενούς δρόμους που μπουδίζουν τό καθαρό άέρα για την ελεύθερη αναπνοή. Που δέν τά βλέπει τό φως του ήλιου.

Δέν είνε δυνατό κι' ούτε συμφέρεϊ όλόκληρος ό πληθυσμός μάς πόλης να κατοικεί χωριστά σε μεμονωμένα σπία περιτριγυρισμένα με σημαντικό ιδιωτικό κήπο. Με την αύξηση μάς πόλης σε έκταση, αυξάνουνται δυσανάλογα τά έξοδα, για τη συντήρηση των δρόμων, την ύδρευση, τό φωτισμό, την καθαριότητα. Έπειτα οί ώρες που σπαταλιούνται για τον πηγαίνοντα στ' αναρίθμητα σημεία της διασποράς, αφαιρούνται απ' τις ώρες παραγωγικής εργασίας ή ανάπαψης.

Όταν τό 1935 οί Άμερικανοί καλέσανε ένα περίφημο Γάλλο αρχιτεκτονα, τον Le Corbusier, τό πρώτο που τους είπε σαν είδε τη Νέα Υόρκη με τους ούρανοξύστες της, με τά 300 μέτρα ύψος ήταν: «Οί ούρανοξύστες της Ν. Υόρκης είνε πολύ μικροί». Υπερβολή ή παραξενιά; Απ' εναντίας πολύ λογικό. Ας αναλογισθούμε την τεράστια έκταση της Ν. Υόρκης, κι' ότι ανάμεσα στους ούρανοξύστες της είνε συνωπισμένες πολυκατοικίες και μικρά σπία, ώστε ή πόλη να έχει ένα μέσο ύψος 4 1/2 πατωμάτων.

Πρότεινε την ύψωση του μέσου όρου, από 4 1/2 σε 16 πατώματα με μεγαλύτερους και χρησιμώτερους ούρανοξύστες. Έτσι από την έκταση της Ν. Υόρκης τά 3/4 του εδάφους της που θα μένανε ανοικοδομητά, θα τά χρησιμοποιούσα-

νε για κήπους, που θα περιβάλλανε τό κάθε κτίριο, άθλητικά γήπεδα, πισίνες κτλ. Θα ξεφεύγανε με τη λύση αυτή απ' τη μονοτονία των μεγάλων κτιρίων, θα βλέπανε ούρανό, δέντρα, πρασινάδα και θ' αναπνέανε τον φυσικό άέρα.

Βέβαια αυτά για τις πολύ μεγάλες πόλεις. Για τις συνηθισμένες όμως, σαν τη Μυτιλήνη, τι θα γίνει; Δέν συνιστάνε ούτε ούρανοξύστες, ούτε πολυώροφες πολυκατοικίες.

Μια καινούργια πόλη δέν θα χτισθεί μονάχα για να ικανοποιεί τις σύγχρονες ανάγκες. Θα είνε ικανή για να δεχθεί τροποποιήσεις κι' επεκτάσεις, και να μπορεί να προσαρμοσθεί στις μελλοντικές αναπτύξεις. Θα περιτριγυρίζεται όλόκληρη από πράσινη ζώνη, με κήπους, όγρους και δάση, και θα επιτυγχάνεται συνδυασμός του αστικού με τό αγροτικό στοιχείο.

Ο αγρότης δε θα αισθάνεται πνευματική μόνωση και θαχει πρόχειρο τον καταναλωτή για τά προϊόντα του. Ο αστικός εργάτης θα βρίσκει άμεση και φτηνότερη αγορά γεωργικών προϊόντων, απαλλαγμένη απ' τά έξοδα μεταφοράς και τη προμήθεια των μεσαζόντων.

Τό κέντρο της πόλης δέν θ' απέχει απ' τό πιο απομακρυσμένο σπίτι περισσότερο από ένα χιλιόμετρο. Σ' αυτό θα βρίσκεται τό δημαρχείο, ή βιβλιοθήκη, ό υγειονομικός σταθμός, πλατεία, θέατρο, χώρος για τη στάθμευση των οχημάτων. Στον πυρήνα επίσης της πόλης θα είνε εγκαταστημένη ή κεντρική αγορά με τά μεγάλα κα-

«Μέσα σ' αυτόν τό σάλο και τον κατακλεισμό τό ΕΑΜ — με τά παιδιά της ΕΠΟΝ τά βλαστάρια τ' αγοράς μας και με τους άνθους, τά κορίτσια, τις Έπονίτισσες—στάθηκε και πριν και τούτες τις δύσκολες μέρες ή κιβωτός που μάς έφερε στο Άραράτ της σωτηρίας μας».

Από τον λόγο του Νομάρχη μας σγ. Κ. ΦΡΛΑΠΓΟΥ την τρίτη μέρα της λευτεριάς μας.

ταστήματα. Γύρω από τό πυρήνα θα υπάρχουνε ομάδες κατοικιών, μεγάλα να πούμε οικοδομικά τετραγώνια. Στο κέντρο κάθε τέτοιου τετραγώνου θα υπάρχουνε έσωτερικές πρασιές, είδος πάρκων, με χώρο για να παίξουν τά παιδιά, μ' εγκαταστάσεις και χησίμα ιδρύματα, λουτρά, αναγνωστήρια, αποχωρητήρια κλπ.

Όσον αφορά τη ρυμοτομία τους οί πόλεις αυτές θα βρίσκονται κοντά στις μεγάλες αρτηρίες, μά δε θα διασχίζονται απ' αυτές. Κεντρικοί δρόμοι ξεκινάνε από τό κέντρο προς την περιφέρεια με πλάτος 7 ως 10 μέτρα και μια πρωτεύουσα αρτηρία διασχίζει,

στο μέσο περίπου, κυκλωτερα την πόλη. Οί υπόλοιποι δρόμοι ανάμεσα στα οικοδομικά τετραγώνια θα είνε στενώτεροι, 5 ως 7 μέτρα. Όλη ή διάταξη θα είνε τέτοια, που να συντομεύεται στο ελάχιστο δυνατό ή μετάβαση από τό ένα σημείο της πόλης στο άλλο και να υπάρχει απόλυτη ασφάλεια κυκλοφορίας για τους πεζούς.

Οί μελλοντικές αυτές προβλέψεις θα γίνουνε πραγματικότητες όταν εξασφαλίσουν οί λαοί τό ξεσκλάβωμα των.

Τίποτα όμως δέν μπορεί πια να σταματήσει την εξέλιξη. Θυμάμαι τό 1936 που μια ομάδα αρχιτεκτονες της Σοβιετικής Ρωσίας πέρασε από την Αθήνα. Μιλούσανε για τις σύγχρονες αρχιτεκτονικές κατευθύνσεις του τόπου των, και είπανε: «Η μοντέρνα αρχιτεκτονική ανήκει στο παρελθόν, όπως και εκείνες που αντικατέστησε».

— Γιατί άραγε σκεφτόνταν έτσι οί Ρώσοι;

Στην αρχή είχαν ανάγκη από στέγαση και μάλιστα γρήγορα. Έγινε αυτό. Αρχίσανε να αποκτούνε κάποια άνεση, και πεθυμήσανε μεγαλύτερη ευμάρεια. Τό πρώτα πρόχειρα εργοστάσια που κτήσανε, αρχίσανε να τα αντικαθιστούνε με νεώτερα, εφοδιασμένα με όμορφες μεγάλες φυτεμένες αυλές, κι' ένα σωρό κομφορ για τό προσωπικό. Όταν ό άνθρωπος πεινά θέλει να φάγει, μετά ζητά τη ψυχαγωγία και του άρέσει κι ή καλύτερη εμφάνιση. Ντύνεται καλύτερα. Τό τρεχούμενο ζεστό νερό του κάνει ευκολώτερο τό ποσινό πλύσιμο στο παγερό χειμώνα, κι' αρχινάει να ενδιαφέρεται και για τά όμορφα παραπετάσματα στο σπιτικό του. Διαλέγει τά χρώματα και μέσα του αρχινάει να γεννιέται τό αισθημα του καλού. Είχαν αρχίσει και οί Ρώσοι να ζητάνε απ' τους αρχιτέκτονες των κάτι περισσότερο απ' τό απαραίτητο. Αρχίσανε να ενδιαφέρονται για τέχνη. Γι' αυτό είχανε φύγει οί νέοι αρχιτέκτονες απ' τη Ρωσία και γυρίζανε τον κόσμο όλο για να βρούν στοιχεία εμπνευσης.

Όπως και να είνε, οί πόλεις κι' οί κατοικίες που θα χτισθουν μετά την εξασφάλιση της λαϊκής κυριαρχίας, θα είνε γεμάτες από τά δώρα του πολιτισμού και πάνω σε σχέδια που θα έξυπηρετούνε με τον απλούστερο τρόπο τις βαθύτερες ανάγκες της ανθρώπινης φύσης: Ήλιο, ούρανό, έκταση και δέντρα.

Η όχτώωρη εργασία δέν θα είνε τότε απαραίτητη. Με τις μηχανές και την καλή διέθεση των προϊόντων, 4 με 5 ώρες παραγωγικής δουλειάς τη μέρα θα είνε αρκετές. Για τις υπόλοιπες διαθέσιμες ώρες θα προβλεφθούνε στις μελλοντικές πόλεις ιδρύματα και ελεύθερες εκτάσεις που θα τά χρησιμοποιούνε οί αδελφωμένοι άνθρωποι για να διαπλάσουνε τό σώμα και να αναπνέουνε τό πνεύμα τους.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΗ-ΓΑΝΝΟΥ
Αρχιτέκτονας

Ο ΣΥΡΡΕΑΛΙΣΜΟΣ

Στὸ 4ο τεύχος τῶν «Γραμμάτων» ποὺ διευθύνει ὁ κ. Κλ. Μιμίκος, δημοσιεύτηκε μελέτη τοῦ κ. Μάρκου Αὐγέρη γιὰ τὸν συρρεαλισμὸ, ἀπ' τὴν ὁποία παραθέτουμε μερικὲς περικοπές :

«... Φουτουρισμός, κυβισμός, ντανταϊσμός καὶ τὰ παρόμοια, μέσα σὲ λίγα χρόνια τόσα κινήματα, ποὺ στάθηκαν ὅλα ἀκαρπὰ καὶ περαστικά. Ὁ συρρεαλισμὸς τελευταῖα ἔρχεται κ' αὐτὸς σὰ μιὰ συνέχεια στὴν ἴδια κρίση, κ' ὄχι βέβαια γιὰ νὰ τὴ λύσει, παρὰ, ἀντίθετα, νὰ τὴ χειροτερέψει. Ἡ μορφή αὐτὴ τῆς τέχνης εἶνε ἡ ἐξάρθρωση κ' ἡ ἀποσύνδεση κάθε μορφῆς καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ὀρθοποδίσει ἀκριβῶς γιὰ τὴν ἀμορφία της, εἶνε μορφή θνησιμιάς ὅπου φανερόνεται ἡ ἐσχάτη ἀμηχανία ἐνὸς ἐξαντλημένου κόσμου».

«... Ἐξακολούθησαν νὰ συνεχίζουσαν τὴν ἄγωνα προσπαθεῖόν τους, τὴν «ἐπανάστασή» τους, ὅπως κολακεύονται νὰ τὴν ὀνομάζουσαν μὰ ἡ ἐπανάστασή τους εἶνε χάριτη, ἔμεινε ἐπανάσταση τοῦ ἐργαστηρίου, — σὰ νὰ λέμε, τρικυμία — σὲ μιὰ λεκάνη νερό».

«Ὁ συρρεαλισμὸς εἶνε ἡ ἐσχάτη συνέπεια τοῦ ρομαντισμοῦ. Μὲ τὸ συρρεαλισμὸ ὁ ρομαντισμὸς φτάνει στὴν αυτοκαταστροφὴ του. Μαζὶ μὲ τ' ἄλλα αἴτια τῆς γενικῆς κρίσης κ' οἱ τάσεις τοῦ ρομαντισμοῦ, τραβηγμένες στὴν ὑπερβολή τους, ὁδήγησαν τὴν ποίηση στὸ καταστροφικὸ τέλος τοῦ συρ-

ρεαλισμοῦ».

«Πρέπει νὰ περιμένουμε πὼς μιὰ λυτρωτικὴ ἀντίδραση θὰ μᾶς ἀνεβάσει πάλι ἀπὸ τὶς σκοτεινὲς περιοχὲς τοῦ ὑποσυνειδήτου στὸ φῶς τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου».

«Μὰ αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ἐλευθερίας ποὺ χαρίζει στὴν ποίηση εἶνε ἡ ἐλευθερία τῆς αυτοκτονίας».

«Ἡ πνευματικὴ ἐλευθερία ἀκριβῶς πραγματοποιεῖται μὲ τὴ νίκη τοῦ πνεύματος ἀπάνω στὸ ἄμορφο ὕλικὸ καὶ μὲ τὴ δημιουργία τῆς μορφῆς».

«Γιατί, τί εἶνε ἡ τέχνη στὸν πιο ἀπλὸ καὶ πιο γενικὸ ὀρισμὸ της; ὀργανωμένα αἰσθηματὰ κ' εἰκόνες ποὺ ἀποτελοῦν μιὰν αἰσθητικὴ ἐνότητα, μιὰ λυρικὴ παράσταση· τὸ ὄραμα τοῦ κόσμου ἐκφρασμένο ἀνάμεσα ἀπὸ μιὰ ἰδιοσυγκρασία κ' ἀπὸ μιὰ ψυχικὴ κατάσταση· αἰσθητικὴ μορφή, ποὺ σὰ μορφή ἀποτελεῖ ὀργανικὸ σύνολο».

Ὁ συρρεαλισμὸς «μπορεῖ νὰ κατατιγχεῖ πλάϊ στὰ πολλὰ παρόμοια ἀντιλογικὰ κινήματα ποὺ ἀπὸ κάμποσα χρόνια τώρα ὀργιάζουσαν σ' ὅλη τὴν περιοχὴ τῆς σκέψης· μάλιστα συχνὰ τελευταῖα παρατηρεῖ κανεῖς μιὰν ἀληθινὴ ἐκστρατεία ἀπὸ πολλὲ πλευρὲς ἐνάντια στὸ λογικὸ, σὰν ἀνθρώπινη ἱκανότητα μὲ πολὺ περιορισμένη ἀξία».

Ἡ τάση αὐτὴ, νὰ ὑποτιμηθοῦν οἱ λογικὲς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου ποὺ τὸν ἔκαναν κύ-

ριο τῆς ζωῆς, νὰ ὑποτιμηθεῖ τὸ ἐπιστημονικὸ πνεῦμα, ποὺ ἐπιβάλλει τὴν κυριαρχία τοῦ ἀνθρώπου στὸ φυσικὸ κόσμον κὶ ὀργανώνει τὴ ζωὴ σύμφωνα μὲ τ' ἀνθρώπινα συμφέροντα, ὀδηγεῖ στὸν ἀγνωστικισμὸ ἢ στὴ μυστικοπάθεια, εὐνοεῖ τὸν πρωτογονισμὸ στὴ σκέψη καὶ μετατοπίζει τὶς ἀνθρώπινες τύχες ἀπὸ τ' ἀνθρώπινα χέρια στὶς ἐξωἀνθρώπινες μυστηριακὲς δυνάμεις. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ ὁ συρρεαλισμὸς, σὰν ἀπόλυτα ἀντιλογικὴ θεωρία, παίρνει θίση πλάϊ στὰ πιὸ ἀντιδραστικὰ καὶ στὰ πιὸ ἐχθρικά γιὰ τὴν ἀνθρώπινη πρόοδο κινήματα.

Γίνεται ὀλοτέλα ἐρημητικὴ τέχνη κ' ὑπόθεση μυστικὴ ὄχι πιά τῶν ὀλίγων, παρὰ τῶν ἐλαχίστων καὶ τῶν μυημένων· οἱ τεχνίτες ξεμακραίνουσαν ἀπὸ τὸ λαὸ ὅσο ποτὲ κ' ἡ διάσταση μεταξὺ τέχνης καὶ κοινωνίας γίνεται ἀγεφύρωτη. Τὸ κίνημα αὐτὸ εἶνε ἀντικοινωνικὸ καὶ πισοδρομικὸ, γιὰτὶ ἀποκλείνει ὀλοτέλα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς τὸν αἰσθητικὸ πολιτισμὸ καὶ τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ καὶ στερεῖ τὸ λαὸ ἀπὸ τὶς σπουδαιότερες πολιτιστικὲς ἐστίες του· γι' αὐτὸ χαρακτηρίσαμε τὸ συρρεαλισμὸ σὰ συνέχιση καὶ παράξυνση τῆς κρίσης ποὺ παρουσιάζει στὴ τέχνη ὁ ἀτομιστικὸς πολιτισμὸς».

«Ἐνας τόπος, ποὺ ὁ πολιτισμὸς του περιορίζεται σὲ λίγους καὶ δὲν ἀγγίζει τὶς μεγάλες μάζες δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ πολιτισμένος, κ' ἡ τέχνη, ὅταν δὲν εἶνε ἡ ἐκφραση ἐνὸς πολιτισμοῦ κ' ἐνὸς λαοῦ, χάνει τὴν πλατεῖα σημασία της καὶ γίνεται ὑπόθεση περιορισμένης σημασίας. Τὸ πνεῦμα ποὺ κινεῖ τὸ συρρεαλισμὸ βοίσκεται σὲ πλέρια ἀντίθεση μὲ τὶς αὐριανὲς καταστάσεις, τῆς πλατεῖας συνεννόησης τῶν κοινωνικῶν μελῶν, τῆς συμμετοχῆς τοῦ κοινοῦ στὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ, τῆς κοινότητος τοῦ πολιτισμοῦ σ' ὅλα τὰ κοινωνικὰ στρώματα».

«Ἡ συρρεαλιστικὴ ποίηση ὄχι μόνον δὲν πετυχαίνει καμιὰν ἀνανέωση, μὰ ἀντίθετα εἶνε τὸ πιὸ χτυπητὸ φανέρωμα τῆς φθορᾶς μιᾶς τέχνης κ' ἐνὸς

Ἡ ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΑΣ

«Ἀντάρτη ζῶσε τὸ σπαθὶ καὶ δράξε τὸ ντουφέκι καὶ φεύγα σὲ ψηλὰ βουνά, σ' ἀπάτητες ραχοῦλες, γιὰτὶ ἡ πατρίδα σὲ καλεῖ, καὶ τὰ παλιὰ λημέρια λησμονημένα κ' ἔρημα, ζητᾶν νὰ ξαναζήσουσαν».

Ἀφίνει ὁ τσέλιγγας τ' ἀρνιά, κρύβ' ὁ ζευγᾶς τ' ἀλέτρι, ἀφίνουν νιοὶ τὰ σπίτια τους, πατέρες τὰ παιδιὰ τους, ξεχῶνουσαν, βγάζουσαν ἀπ' τὴ γῆ λογιῶν-λογιῶν ντουφέκια κ' ὀπλίζουσαν καὶ φεύγουσαν στὰ δάση, στὰ λημέρια.

Βογγᾶνε πάλι τὰ βουνὰ κ' ἀνατριχιάζ' ὁ κάμπος καὶ ξαναζοῦνε τὶς παλιές, τὶς γνώριμες τους μέρες ποὺ πολεμοῦσαν ἡ κλεφτουριά στὴ χώρ' ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη ἀπὸ τῆς Μάνης τὰ βουνὰ ὡς τὶς πλαγὲς τ' Ὀλύμπου.

Ξαναλαλοῦνε τ' ἄρματα κ' ἀντίλαλοι ἀναδίνουσαν τὸ βροντερό τους μῆνυμα, ἀπὸ πλαγιά σὲ ράχη κ' ἀπὸ κορφή σ' ἀντίκορφο, σ' ὀλόκληρο τὸν κόσμον : «Κάλλιο νὰ ζοῦμε μὲ θεριά παρὰ μὲ τοὺς φασίστες».

Ἐπονίτης ΔΗΜ. Ν. ΣΑΡΑΝΤΑΚΟΣ

— Ο διάσημος Ρώσος συγγραφέας Ηλίας Έρεμπουργκ εξέδωσε στη Μόσχα το καινούριο βιβλίο του «Πόλεμος», στο οποίο περιέλαβε άρθρα του από τον Άπρ. 1943 έως τον Μάρτη του 1944.

— Στις 2 και στις 3 του Οκτώβρη έγινε στη πόλη μας διδασκαλικό συνέδριο, στο οποίο έλαβαν μέρος αντιπρόσωποι όλων των επαρχιακών κέντρων του νησιού μας. Το συνέδριο αποφάσισε να εισηγηθεί μεταξύ άλλων και τα εξής: Να εφαρμοσθεί το δεκάχρονο λαϊκό σχολείο, να πάρουν πρωτοβουλία οι σύλλογοι των δασκάλων για την ύλη που πρέπει να διδάσκεται, να επιδιωχθεί με συχνές συγκεντρώσεις ή ανάπτυξη στενών σχέσεων σχολείου και κοινωνίας, να διδάσκεται ή καθαρή δημοτική σ' όλες τις τάξεις του δημοτικού και να αρχίσουν μαθήματα πολιτικής διαφώτισης.

— Η εφημερίδα «Αντιφασίστας» εισηγήθηκε να αναλάβει ο Φιλοτε-
πολιτισμού».

«Ο σουρεαλισμός τέλος είναι αντικοινωνικός και πσιωδομικός, γιατί κάνει την τέχνη περισσότερο έρημητική απ' όσο είναι σήμερα κι' απομακρύνει ολότελα το λαό από τις πολιτιστικές του εστίες» ξαναφέρει στη ζωή την παλιά και καταδικασμένη άρχη: «ή τέχνη για την τέχνη» με τα συνακόλουθα, «ή τέχνη για τους μνημένους», «έκασ οι βέβηλοι», «ή τέχνη προσευχή», «σχέση μεταξύ θεού και τεχνίτη», «ένόπιος ένωπλις» και τα παρόμοια. Η σημερινή κρίση θ' αντικρουστεί αποτελεσματικά, όταν ή ανανεωτική προσπάθεια θά προχωρήσει έως το περιεχόμενο και έως τους τεχνίτες. Όταν οι ίδιοι οι τεχνίτες θ' αποκτήσουν περιεχόμενο και θά πλατύνει ο μέσα τους κόσμος' όταν οι ιστορικές ανάγκες, οι αγωνίες και τα προβλήματα της εποχής τους θά γεμίσουν την ψυχή τους και θά γίνουν ζωή τους».

«Το άτομιστικό πνεύμα που τους εμπνέει τους παρασέρνει στο πέσιμό του. Η τύχη τους, ή ψυχή τους, είναι στενά δεμένη με την τύχη του κόσμου που ανήκουν, ενός κόσμου που ή αποστολή του τελείωσε κι' αφήνει τη σκηνή της Ιστορίας».

χνικός Όμιλος Μυτιλήνης τη πρωτοβουλία για την άμεση ίδρυση βιβλιοθήκης στην αίθουσα που χρησιμοποιούσε ο σύλλογος παροχής εργασίας.

— Τη 1η του Οκτώβρη άνοιξαν πάλι στην απελευθερωμένη Σοβιετική Γνωση 682 ανώτερα σχολεία.

— Στη Ρωσία ιδρύθηκε τελευταία μουσείο για τον Τσέχωφ.

— Γο τέλος της ενδιαφέρουσας «Περί... ανέμων και υδάτων» επιστημονικής μελέτης του Ρώσου Μ. Ίλιν, που απέδωσε στα Έλληνικά ο συνεργάτης μας Νίκος Σωτηράκης θά δημοσιευθεί στο επόμενο τεύχος μας.

— Στο ποίημα του συνεργάτη μας Κ. Μάκιστου, που δημοσιεύτηκε στο προηγούμενο τεύχος μας ή λέξη «κάτι» στοιχειοθετήθηκε κατά λάθος «μάτι» στον 7ο και στον 11ο στίχο. Επίσης στο άρθρο «Ο καλλιτέχνης και το κοινό» παραλείφθηκαν τα εισαγωγικά από μερικές ξένες περικοπές, που ανέφερε ο συνεργάτης μας Ν. Καμαριανός.

Ο ΑΓΙΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ

Στο τεύχος του Ιουλίου των «Φιλολογικών Χρονικών» δημοσιεύεται το παρακάτω σημείωμα με τίτλο: Ο ΑΓΙΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ, για το καινούριο βιβλίο του κ. Αντ. Βουσβούνη:

«Είνε ο τίτλος ενός βιβλίου που κυκλοφόρησε αυτές τις μέρες από το «Γλάρο». Παρ' όλο που δεν είναι απαραίτητη προϋπόθεση το να είναι πνευματικός άνθρωπος ο συγγραφέας ενός βιβλίου, έχουμε όμως τη γνώμη, πώς, μα και το βιβλίο του απευθύνεται στους συνανθρώπους του, θά πρέπει τουλάχιστο εκείνος που το γράφει να είναι ανθρωπος. Απεναντίας ο Άγιος Αντώνιος αποτελεί ένα δείγμα της νοστορίας των διανοουμένων μιας εποχής διαλυμένης και χωρισμένης ή θιζή βάση, που ως ελπίσουμε ότι καταρρέει οριστικά. Μια νέα εποχή θάπρσπε, αντί κριτικής, νάπαντά στού είδους αυτού τους συγγραφείς με άγχαθωτό μαστίγιο στα καλοθρεμένα τους μάγουλα».

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

Στά τεύχη 8-12 των «Φιλολογικών Χρονικών» δημοσιεύεται μελέτη του κ. Σπύρου Γ. Λουλακάκη για το έργο του Καζαντζάκη, απ' την οποία παραθέτουμε μερικά σημεία:

«Κι' όμως με το έργο του ο Καζαντζάκης εξέδηλωσε την πιο βίαιη διαμαρτυρία κι' αντίδραση κατά της εποχής που ζούσε τη σήψη της ήσυχης, αυτοϊκανοποιημένη ή το πολύ πολύ σοφιστευομένη. Άλλά και κάτι παραπάνω έκανε ο Καζαντζάκης. Διέγινωσε τις δυνατότητες ενός κόσμου να ξεφύγει απ' το λήθαργο κι' δραματίστηκε ένα «Όδυσσέα» ανικανοποίητο, να πολεμά τη μοίρα του ανήλεα, που ξέρει πώς

Ρωμαίν Ρολλάν Το παιχνίδι του έρωτα και του θανάτου (δράμα. Μετάφρ. Τ. Μπαρλά). — Βασ. Λαούρδα «Ο Ίσοκράτης και ή εποχή του». — Ηλ. Βενέζη «Άνεμοι». (διηγήματα). — Π. Παλαιολόγου «Και διηγώντας τα...». — Δάντη «Η Νέα Ζωή» (Μετάφρ. Γιάννη Κλ. Ζερβού). — Διον. Σολωμού «Η γυναίκα της Ζάκυνθος» (σε κριτική έκδοση του Α. Πολίτη). — Γκν ντέ Πουρταλές «Η ζωή του Σολέν» (μετ. Σοφ. Σπανούδη). — «Το χρονικό του Γαλαξειδιού» (παλαιοδημοτικό κείμενο με εισαγωγή και σχόλια Γ. Βαλέτα). — Ρωμαίν Ρολλάν «Μιχαήλ Άγγελος» (Απόδοση Τ. Μπαρλά). — Α. Τολστόϊ «Ο πότερ Σέγιος» (Μετ. Κορ. Μακρή). — «Σύγχρονη Τουρκική Λογοτεχνία» (διηγήματα και σελίδες από τα καλύτερα μυθιστορήματα. Μετάφρ. Κλ. Κασιπίδη). — Γ. Κ. Κασιμπάλη «Βιβλιογραφικά συμπληρώματα Ι. Γρυπάρη, Μ. Μητσάκη, Κ. Θεοτόκη, Κ. Καβάφη». — Φ. Σκούρα «Η σύγχρονη νευροφυχιατρική στη θεωρία και στην πράξη κατά Η. Jackson». — Γκαίτε «Χέρμαν και Δωροθέα» (Μετ. και εισαγ. Π. Πιτρού). «Μιχ. Αργυροπούλου «Χρονικά της Ανατολής. Σμύρνη» (σκιαγραφίες). — Α. Τολστόϊ «Ο Σατανάς» (Μετ. Μ. Μπουλάτη). — Π. Πιτρού «Άρθ. Σολεγγάουερ». — Γεωργίας Ταρσούλη «Μωραίτικα τραγούδια Κορώνης και Μεθώνης». — Μπέρναρ Σω «Το επάγγελμα της Κας Γώρρεν» (σάτυρα σε 4 πράξεις. Μετ. Άρη Αλεξάνδρου). — Κ. Ντίκενς «Φίλιππος Παίριπ» (Μετ. Γ. Δεληγιάννη). Εύριπίδη «Οι Τρωαδίτισσες» (Απόδοση Γ. Μάλτζου). — Ι. Βασιλείου «Η Λαϊκή κατοικία». — Μουσαιού του Γραμματικού. «Τά κατά την Ηρώ και τον Λέαντρο» (απόδοση Π. Μαρκάκη).

είνε «κινδυνεύουσα ουσία» και Θεός συνάμα».

«Γιατί ο άνθρωπος ήδη κέρδισε (οι πνευματικές και υλικές ανηψίες του και ή όρημητική αναπτερωσή του πάνω και από τις τρομερότερες αναφλέξεις το αποδεικνύουν) την πραγματική του χειραφέτηση και την οντολογική του αυτεξουσιότητα, πιστεύοντας μόνο στον έαυτό του, στον άνθρωπο, περιφρονώντας και παίζοντας με το Θάνατο. Κι' ο Καζαντζάκης προφήτεψε έναν τέτοιο άνθρωπο και μās τον έδωκε με την «Όδυσσεία του».

Η ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ ΜΑΣ

Άπό μελέτη του κ. Β. Λαούρδα δημοσιευμένη στα Φιλ. Χρονικά: «...Κανένα σχεδόν από τους πεζογράφους του μεσοπόλεμου δεν έφτασε τα διηγήματα του Πολυλά και του Παπαδιαμάντη, τον Πατούχα» του Κονδυλάκη και τον «Κατάδικο» του Θεοτόκη.»

«...Την αίσθηση πώς κάθε φορά που μιλάει ο καλλιτέχνης ο λόγος του βγαίνει μέσα από την καρδιά του λαού του και έχει κερδηθεί με πόνο, δεν τη δίνει σχεδόν κανένα λογοτεχνικό κείμενο στα χρόνια του μεσοπόλεμου.»